

Nas tednik Kronika

kulturno - politično glasilo

svetovnih in domačih dogodkov

LETO XI./Številka 15

CELOVEC, DNE 16. APRILA 1959

CENA 1.50 ŠILINGA

Spoznaj samega sebe!

Gornji rek (gnoti savtón!) je zapisan nad grškim templjem.

Tako moramo danes zapisati v spominsko knjigo našim nemškim sodeželanom, ki se trkajo na prsi, da je s sklepom Zveznega sveta (Bundesrat) z dne 3. apr. t. l. bil potrjen sklep avstrijskega parlamenta z dne 19. marca 1959. Tistega dne je dunajski parlament odločil o šolstvu na Koroškem in o uporabi slovenščine kot drugega deželne jezika pri sodiščih in je nove zakone sprejel kljub odločnemu nastopu prizadete manjšine, ki je odklonila novo ureditev, ker ta ni v skladu z državno pogodbo.

Na občnem zboru socialistične stranke za Koroško dne 11. aprila je deželni glavar g. Wedenig trdil, da ta dva zakona zagotavljata deželi „mir“. Enako ali podobno zatrjujejo zastopniki OeVP, da so dobili koroški Slovenci z gornjima zakonoma pravice in zaščito, kot je baje nima nobena manjšina na svetu. Da je teh pravic za Slovence vse preveč, so ugotovili avstrijski nacisti v liberalni stranki, katerim je samo žal, da „Führer“ ni imel časa „rešiti“ tega vprašanja do kraja. K besedi so se oglašili tudi avstrijski komunisti, ki so našli ravno sedaj pred volitvami celo kopo lepih besed, pač pa se niso mogli povzpeti tako visoko, da bi stavili svoj spreminjevalni predlog, kakor so to napravili 4. marca v zadevi Južne Tirolske in so potem svoj predlog umaknili, da je bilo mnenje parlamentarcev za Južni Tirol soglasno. Dne 19. marca pa svojega predloga niso niti stavili, da je bilo mnenje dunajskega parlamenta v resnici tudi enoglasno proti Slovincem. Komunisti so sicer glasovali na videz proti obema zakonoma pa saj so tudi liberalni nacisti glasovali proti; pri tem so bili nagibi verjetno različni, končno dejstvo pa je isto.

Avstrijski parlament ni upošteval niti enega predloga manjšine k stvarnemu reševanju vprašanja, ki je strmoglavilo avstrijsko monarhijo, ki je poznala samo Nemce in Madžare, vsi drugi narodi pa so bili obsojeni na asimilacijo (raznarodovanje) in je strmoglavilo tudi prvo republiko, ki je poznala samo nemški nacionalizem. Le govorenje o avstrijski misiji v Srednji Evropi je pre malo. Avstrijska misija naj bi obstojala v dejanjih, in ne le v besedah. Imamo vtis, da je Avstrija tudi tokrat zamudila priložnost izvršiti „misijo“ v Srednji Evropi.

Tokrat se hočemo pečati samo s šolskim zakonom. Iz leta 1869 imamo v Avstriji šolsko obveznost, ki je v bistvu zagovarjala skupno šolanje in skupno vzgojo mladine vseh slojev. Ta šolski zakon je naletel takrat sicer na hud odpor cerkvenih krogov, ostal pa je v veljavi tudi tedaj, kadar so imeli cerkveni krogi odločilni vpliv na državno politiko. V jezikovno mešanih deželah stare monarhije pa ta zakon ni prinesel zadovoljive rešitve, ker je prepuščal reševanje samovolji narodnostne večine v deželi. Tako Slovenci tudi tedaj niso prišli do pravic na šolskem področju, ko so tvorili še tretjino koroškega prebivalstva. Položaj na šolskem področju je bil povsem neprepleten.

Leta 1891 je bil izdan poseben učni načrt za takozvane utrakvistične šole na Koroškem. Ta učni načrt je predvideval uporabo slovenskega materinskega jezika le v toliko, v kolikor se ga učitelj ni mogel ogniti pri popolnoma nemškem poučevanju. Prepuščeno je ostalo vse učitelju. Medtem ko učni načrti do podrobnosti urejajo smer in cilj pouka, je bilo na tem področju vse prepuščeno dobri ali slabi volji, znanju ali neznanju učitelja. Zmeda je bila tako huda, da niti šolski nadzorniki niso vedeli, katere knjige so v uporabi, da niso vedeli, ali zna učitelj, ki na eni ali drugi šoli poučuje, slovensko ali ne. To zmešnjavo je dejansko odpravil nacizem, ki je praktično leta 1938 in formalno šele 1941 zavrnil vsak pouk slovenske besede. Za približno 10.000 slovenskih otrok v južnem delu dežele ni bilo slovenske besede ne v šoli in ne v cerkvi. Vsi zagovorniki pravice staršev so to početje nacizma odobraval in izvajali in nihče se ni spomnil pravice staršev, katero danes eni in drugi oznanjajo kot edino rešilno bilko v narodnostnem boju na Koroškem. V zadevah verskih šol pa so rdeči zelo budni, da tam ne bi prodrila

Satelit bi se naj vrnil iz vsemirja

Minuli ponedeljek zvečer je ameriško vojaško letalstvo izstrelilo v vsemirje novo umetno luno, ki že kroži okrog Zemlje. Posebnost tega satelita je posebno izdelan in zapečaten tul, v katerem so nameščeni znanstveni aparati za raziskovanje vsemirja. Skupna teža teh aparatov je 100 kg, dočim je bila za izstrelitev uporabljena raketa tipa »Thor-Able«, ki je tehtala 50 ton.

Ameriški znanstveniki so ta tul opremili s posebno napravo, ki jo je moč prek radia sprožiti z Zemlje. Ta bo v danem trenutku ločila tul z aparati od umetne lune in ga napolnila nazaj proti Zemlji. Tul je opremljen s posebnim padalom. Na Havaj-

skem otočju je v stalni pripravljenosti osem brzih letal, da v zraku prestrežejo „pošiljko“ iz vsemirja. Za vsak primer pa je v pripravljenosti tudi več ladij, ki bi naj dragoceni zavitek potegnile iz morja, ako bi ga letala ne mogla ujeti.

Je to prvi poskus v celi seriji, katere namen je pripraviti vse potrebno za potovanje prvega človeka v vsemirje. V nekem vojaškem laboratoriju že gradijo »vsemirsko kabino« in 8 mladih ameriških pilotov z železnim zdravjem in živci pa se je že javilo za prvo potovanje. Kdaj bodo mogli poleteti v vsemirje, pa še danes nihče ne more povedati.

Začeli so graditi elektrarno v Kazazah

Minuli torek opoldne je ob krasnem sončnem dnevu minister dipl. ing. Waldbrunner zarezal prvo lopato (že prej skrbno zrahljane) zemlje na ravnici nad Grabnom ob Dravi blizu Kazaz, nato pa so zarohneli mogočni stroji in začeli grabiti in razrivati zemljo za veliki jez, ki bo ustavil Dravo ter jo prisilil, da bo gnala velikanske turbine za proizvodnjo električnega toka. V treh letih bo zrastle nova veleelektrarna ob Dravi, je v svojem pozdravnem govoru izjavil generalni direktor „Oesterreichische Draufkraftwerke“ dr. Krebs, ki je mogel na travnatih poljani pred seboj pozdraviti vse, kar ima v naši deželi ime in položaj v javnosti.

Bil je tam deželni glavar s člani deželne vlade, nadalje smo videli številne državnoborske in deželnoborske poslance, bili so tam predstavniki Cerkve, kanonik dr. Bugelnig, tinjski prošt Trabesinger in šmihelski dekan Srienec, gostje z Dunaja in Celovca. Bili sta zastopani obe koalicijski stranki, prišli so pa tudi domačini z bližnje in daljne okolice, sledeč vabilu časopisja, kajti gradnja te elektrarne bo posegla globoko v življenje Kazaz in obdravskih krajev.

Gradnja bo pa za tri leta dajala kruha številnim delavcem in z veseljem jemljemo na znanje, da bo podjetje kolikor mogoče zaposljevalo domačo delovno silo.

Nova elektrarna bo proizvajala 360.000 kwh toka letno. Potreba po električnem toku pa v Avstriji narašča iz leta v leto v industriji, obrti, kmetijstvu in gospodinjstvu.

pravica staršev. Po zadnjih dogodkih sodeč so tudi nerdeči pristali na to, da se pravica staršev izvaja samo v „narodnostnem boju“ na Koroškem.

Bistvo dvojezične šole iz leta 1945 je bilo v tem, da se odmeri slovenski in nemški pouk vsaj v prvih treh letih enakomerno, da se drugemu deželnemu jeziku — torej slovenščini, tudi v naslednjih šolskih stopnjah ali razredih dovoli vsaj še tri tedenske ure. Po tej šolski uredbi iz leta 1945 je bil vsak učitelj dolžan, da vrši pouk po določenih predpisih in je bila možna tudi kontrola tega njegovega dela. Da je ta kontrola v veliki meri odpovedala ali ni bila izvršena, je drugo dejstvo.

Ti jasno določeni predpisi pa so bili trn v peti nemškim nacionalcem in, kakor vse kaže, vsem nemškim strankam, ki sicer o avstrijski misiji v srednji Evropi dosti govorijo, o dejanjih take misije pa nočejo ničesar slišati, kaj šele taka dejanja uresničiti. To ureditev dvojezičnega šolstva pa je bilo treba na vsak način uničiti. To je smisel odloka g. deželne glavarja z dne 22. sept. 1958, ki je na povsem nezakoniti podlagi obnovil staro zmedo izpred leta 1938 in to brezpravno stanje je dunajski parlament dne 19. marca z novim zakonom potrdil in Zvezni svet dne 3. aprila pa je pokimal.

Ta šolski zakon ni bil dobronamerno skovan in ne dobronamerno sklenjen. Je to pesek v oči mednarodni javnosti in uverjeni smo, da je Avstrija

Direktor dr. Krebs je v kratkih potezah lepo orisal razvoj družbe, ki jo vodi ter nakazal njene bodoče načrt, po katerih bi naj navzgor do Beljaka zrastle še osem novih elektran. Zaključil je s prošnjo, da naj njeno delo spremlja božji blagoslov.

Dir. dipl. ing. Werner je opisal tehnično plat tega velikega in kompliciranega gradbenega projekta, nato pa je spregovoril deželni glavar, za njim pa še minister. Se razume, da ni manjkalo volilno-propagandnih namigov, zaradi številnega, tam zbranega slovenskega ljudstva, je priložnost bila pač preveč zapeljiva.

Vendar bilo je začeto pomembno delo, ki bo v prihodnjih letih napredovalo ob sodelovanju vseh: oblasti, tehnikov in delavcev, industrije in okoliškega prebivalstva. Človek si bo znova podvrget naravne sile, da mu služijo v obče koristne namene in prav je tako.

po svojem parlamentu sebi napravila zelo slabo uslugo in slabo uslugo tistim svojim rojakom na Južnem Tirolskem, za katere je bil namreč ta „velikodušni“ zakon sklenjen, čeprav je Avstrija po državni pogodbi itak obvezana, da nudi svojim lastnim slovenskim in hrvaškim državljanom jasno določene pravice in zaščito.

Medtem ko ta zakon glede učnega jezika in jezikovnega pouka dosledno določa voljo staršev kot merilo in ne rabo jezika oz. jezikovno znanje, je v zadevi verouka predpis smiselno drug. Tam je tudi proti volji staršev predpisan celo za otroke, ki se k slovenskemu pouku prijavijo, nemški in slovenski verouk. Celotno v takozvanih Súdmarknih šolah, kjer ni bilo niti besedice pouka v slovenščini, je bil verouk dosledno v materinskem jeziku otroka, torej za Slovence slovenski in za Nemce nemški. Šolska odredba iz leta 1945 predpisuje, da se mora verouk poučevati načelno v materinskem jeziku otroka. Še takozvani Drimmler osnutek iz l. 1957 predvideva, naj se verouk poučuje ločeno nemško in slovensko. Zakon iz leta 1959 pa točno predpisuje, da je verouk tudi za slovenske otroke nemški in slovenski, za otroke pa, ki ne bodo k slovenskemu pouku prijavljeni, seve samo nemški, čeprav bi nemško ne znali. Še posebej značilno pa je, da je bilo to določilo vnešeno v zakon v sporazumu s cerkveno oblastjo, kakor je bilo slovenski delegaciji

- KRATKE VESTI -

Poletna vročina je nenadoma vdrla v Srednjo in Zapadno Evropo po večdnevem dežju. Tudi na Koroškem je postalo precej toplo in smo minule dni zabeležili v Celovcu temperature okrog 20 stopinj. V Frankfurtu v Zapadni Nemčiji so izmerili celo 25 stopinj, v Parizu pa so s 25,3 stopinjami imeli najtoplejši aprilski dan v zadnjih 80 letih.

V 40 dneh namerava prejadrti Atlantski ocean neki nemški letalski inženir iz Berlina. V ta namen je kupil star italijanski vojaški rešilni čoln in ga opremil z jadrari. Na potovanju ga bo spremljala tudi žena, ki bo konec aprila rodila. Že 14 dni po porodu se namerava vsa družina podati na pot preko morja.

Ogenj je izbruhnil na britanski letalozavod »Arc Royal«, ki je zasidran v pristanišču Plymouth. Požar se je začel v tankih za gorivo orjaške ladje (43.000 brutto-registrskih ton), vendar je uspelo požar pogasiti, še preden se je utegnil razširiti na bližnji arzenal streliva.

V Alžiru so uporniki napadli minulo soboto dva avtomobila, pri čemer sta bila ubita dva Evropejca, nadaljnji štirje (med temi dva otroka) pa ranjeni. Francoskim četam pa je uspelo v zadnjih tednih zadati težke udarce uporniškim silam. Med drugimi je padel uporniški poveljnik Amirouche, ki je med vojno bil podčastnik v francoskih kolonialnih četah, kasneje pa je svoje vojaško znanje izkoristil proti svojim nekdanjim učiteljem.

Dva mladoletna cerkvena tatova so ljudje zalotili pri kraji svetniškega kipa v neki cerkvi v Mehiki. Razjarjena množica je začela mlada zlikovca pretepati, vmes pa je posegla policija in ju odpeljala v stražnico. Toda ljudje so kasneje vdrli v stražnico, se polastili ondi zaprtih obeh tatičev ter ju pretepli do smrti.

V Beogradu so se začela gospodarska pogajanja med Jugoslavijo in Avstrijo za obnovitev pogodbe o blagovnem prometu med obema državama.

30.000 romarjev je sprejel papež Janez XXIII. v baziliki svetega Petra. Med temi je bila tudi skupina prodajalcev zelenjave z raznih rimskih tržnic, ki so pripeljali s seboj gore sočivja kot dar sv. očetu. Ta je dar namenil za reveže.

povedano dne 18. marca od parlamentarnega šolskega odbora.

Da je morala celotna ministerialna komisija, ki je v času od 20. do 30. januarja obiskala 39 dvojezičnih šol, ugotoviti dobre učne uspehe, ki nikakor ne zaostajajo za uspehi nemških šol, je tudi značilno dejstvo, katero je bilo povedano 18. marca slovenski delegaciji.

Brez dvoma je človek človeku največja uganka in lahko bi razširili to tudi na narode, da je narod narodu največja uganka. Če je prva življenjska naloga človeka, da naj spozna samega sebe, tako bi morala biti tudi prva naloga vsakega naroda, da spozna samega sebe. Po strahotah druge svetovne vojne bi človek bil mnenja, da bo tudi nemški narod poskušal samega sebe spoznati in samega sebe najti in spregledati, da je bilo vse germanizacijsko delo, katero so po vsej vzhodni in južni Evropi poskušali skoraj 1000 let, za nemški narod samo pogubno in se je ta na pesku zgrajena stavba podrla v par mesecih. Na Koroškem imamo najnovejše dokaze, da je nemška večina še zelo daleč od tega spoznanja. Toda čim bolj je nemški narod oddaljen od tega spoznanja, tem bolj oddaljeni smo od skupne Evrope. Take Evrope tako dolgo biti ne more, dokler nemški narod in to je tudi ljudstvo v Avstriji, ne bo spoznal, da njegova misija ni v obvladanju Vzhoda in Zapada Evrope, marveč v posredovanju in povezovanju Vzhoda z Zahodom.

Politični teden

Po svetu . . .

Pomladansko sonce je otajalo slogo zapadnjakov

Priprave za konferenco zunanjih ministrov velesil, ki se bo začela čez dober mesec v Ženevi, zaposlujejo zunanja ministristva na tej in oni strani oceana. Moskva je s svoje strani že začela propagandno pripravo. Hruščev je zapel pomladanski miroljubni spev, ki ga ni zbudilo toplo sonce, ko je po več tednih dežja predrl oblake, ampak hladen politični račun.

Hruščev seveda ne bi bil Hruščev, če ne bi v isti sapi obdolžil ameriškega predsednika in zapadnih sil zavojevalnih namenov, trme in želje po atomski vojni. Najbolj so ga razhudile proslave 10-letnice Atlantskega pakta, ki je zanj isto kot rdeča cunja za bika.

Atlantski posvet v Washingtonu

V Washingtonu so se sestali zunanji ministri atlantskih držav, da se posvetujejo o skupnem stališču proti sovjetskim predlogom tako glede Berlina, kot glede Nemčije, ter varnosti v Evropi in na svetu sploh. Izjava atlantskih zaveznikov je sicer govorila o slogi, vendar se je zvedelo, da vladajo med zavezniki zelo različni pogledi posebno glede Berlina ter ureditve nemškega vprašanja. V tej zvezi je zapadno-nemškemu zunanjemu ministru uspelo iztisniti od zaveznikov izjavo, da nemška vojaščina ne bo diskriminirana (zapostavljena) glede oborožitve. Z drugimi besedami to pomeni, da ako bodo drugi atlantski zavezniki, recimo Italija, Francija, Velika Britanija ali druge države, dobile od Združenih držav atomske bombe in rakete, jih mora dobiti tudi Zapadna Nemčija.

Nemci silijo med »velike«

Na prvi pogled je to povsem pravilno stališče, toda za njim se skriva vprašanje pripustitev Zapadne Nemčije v zbor glavnih velesil sveta, med katere bi se uvrstila takoj, ko bi bila enako oborožena kot ostale glavne velesile, kajti v gospodarskem pogledu je že sedaj sila prvega reda, manjka ji samo še orožje. In to je kar hočejo Sovjeti na vsak način preprečiti. Pri tem pa niso sami, kajti imajo skrite zaveznike v marsikateri državi — članici Atlantskega pakta, ki še ni pozabila nemške okupacije v zadnji vojni. Najbolj odločni so Angleži. Da preprečijo nemško atomsko oborožitev so začeli odkrito zagovarjati ustanovitev »razredčene vojaške cone« v Evropi, ki bi poleg drugih ozemelj obsegala celotni nemški prostor. Na tem prostoru bi ne smelo biti nobenih čet z atomskim orožjem, ne ameriških ne sovjetskih, pa tudi nemških ne. Toda dočim bi Angleži in Amerikanci lahko imeli doma ali pa drugod izven te »razredčene cone« atomske edinice, bi pa nemški vojski s tem bila odvzeta sleherni možnost atomske oborožitve. Tako bi nekdanji vojščaki »Herrenvolka«, ki so ostale evropske narode uporabljali le za »Fussvolke«, sami bili ponižani za »Fussvolke« Atlantskega pakta. To je pač rezultat Hitlerjeve avanture, za katero mora nositi posledice ves nemški narod, ki so si ga zmagovalci razdelili na dva dela, da ga laže nadzorujejo. Angležem in Francozom se pa kljub sporu z nekdanjim zaveznikom, Sovjetsko zvezo, nikamor ne mudi z združitvijo obeh Nemčij, kajti potem bi Nemcem samo greben zrastle in bi začeli znova rogoviliti. Po drugi strani pa Sovjetska zveza svojega dela itak ne spusti in je to večkrat jasno izjavila, tudi nemškim socialdemokratskim politikom, ki so pred kratkim bili v Moskvi na kolenih pred Hruščevom. Da bi se pa Angleži, Amerikanci in Francozi šli vojskovati zato, da združijo Nemce, pa nihče ne pričakuje.

Neuspeh Adenauerjeve zunanje politike

Adenauerjeva politika zadnjih let je stremela za tem, da doseže nemško združitve s političnimi sredstvi, predvsem s podporo Amerike, kjer je imel v zunanjem ministru Dullesu odličnega zaveznika. Sedaj pa je Dulles bolan in se najbrž ne bo vrnil na svoje mesto v zunanje ministristvo.

Angleškemu ministrskemu predsedniku Mc Millanu je uspelo prepričati Eisenhowerja, da ne kaže iti predaleč v brezpozojni podpori Nemcem pri njihovih željah po združitvi, ampak da je treba najti s

Sovjeti neko ureditev, ki bo vsaj zagotovila sedanji mir, če že ni moč doseči bolj pravične ureditve Evrope.

Razmerje med Zapadno Nemčijo in Veliko Britanijo se je zadnje tedne zelo poslabšalo in angleški listi so zahtevali umik britanskih čet s Porenja, češ da utegne sedanja nemška nepopustljiva politika do Vzhoda zaplesti Veliko Britanijo v vojno s Sovjetsko zvezo. Nemško časopisje seveda ni ostalo dolžno odgovora in tako je ozračje med obema atlantskima zaveznikoma postajalo vedno bolj zastrupljeno, kljub slovesnim atlantskim paradam v Nemčiji, kjer je odhajajočemu ameriškega generalu Hodesu nemška vojaška muzika zagrala v slovo znano nemško vojaško pesem »Der grosse Zapfenstreich«. Politika in parade pač ne gredo vedno isto pot.

Ta zunanjepolitični razvoj je menda mnogo prispeval k temu, da se je zapadno-nemški kancler Adenauer odločil, da prepuusti vladu drugim, sam pa kandidira za državnega predsednika. Tako je po mnenju zapadnih političnih opazovalcev sedaj pot prosta za pogajanja s Sovjetsko zvezo, brez Adenauerjevega pogoja »Najprej nemško zedinjenje prek svobodnih volitev pod mednarodno kontrolo v obeh Nemčijah«, potem pa pogajanja. Sedaj bodo pa prišla najprej pogajanja, kaj bodo pa ta prinesla, se bo šele videlo. Nemškega zedinjenja skoraj prav gotovo ne.

. . . in pri nas v Avstriji

Volitve so razgibale vse vidnejše politike v naši državi. Ti tedni so res čas »težkega« dela za nje, v upanju, da se bodo po volitvah mogli spočiti na mehkih in dobro plačanih stolčkih. Zdaj pa res ni lahko, dan na dan govoriti po večkrat pred volilci in funkcionarji strank. Pravijo, da preostane celo za spanje le malo časa.

Kot je bilo pričakovati, je OeVP objavila poročilo o podržavljenih železnarnah VOEST, ki so bile do zadnjih volitev (leta 1956) v upravi socialističnega ministra dipl. inž. Waldbrunnerja. Poročilo kara razne nedostatke pri upravi podjetja do leta 1954. Stvar je torej zelo stara — veliko starejša torej kot korupcijske afere okoli Haselgruberja in visokega funkcionarja OeVP Polcarja. Videti pa je, da je OeVP veliko spretnejša v uporabi zastarelega blaga. OeVP dokazuje na primeru VOEST-a, da je socialistično gospodarjenje nerentabilno, da rodi korupcijo, kajti poročilo govori o milijonskih provizijah, v prid osebam, ki imajo prijateljstva med visokimi socialističnimi funkcionarji. Se ra-

zume, da se naslednje vprašanje glasi: »Koliko so le kaj plačali socialističnim funkcionarjem za tako protekcijo, ki je nesla milijone?«

Socialisti se branijo rekoč, da je poročilo OeVP lažnivo in kažejo na zadevo Haselgruber — Polcar. Na splošno socialisti uporabljajo v svoji volilni propagandi argument, da bi OeVP segla po samovladu, če bi ji volilci dali preveč glasov. Pri tem namigavajo na leto 1932, ko se je začela Dollfußova diktatura. Pričakujejo, da bodo socialisti prišli, ker so bili do zdaj v propagandi napram v defenzivi, še s kakšno presenetljivo propagandno bombo na koncu volilne borbe.

OeVP pa zatrjuje, da ona hoče imeti socialiste še v vladi, pač pa da se jim noče več na takšen način podrediti, kot je bilo do sedaj na podlagi koalicijskega pakta.

V strankah samih se še bojujejo razne osebe za kandidature in pravijo, da je boj hud, kajti poslansko mesto na Dunaju nese vsekakor na mesec 12.000 šilingov. Do 19. aprila morajo vse stranke vložiti kandidatne liste.

Na Koroškem bo menda pri OeVP sedaj na novo kandidiral na izglednem mestu predsednik Kmetijske zbornice Gruber. Pri socialistih je še zelo nejasno, kajti oni imajo težave s starejšimi socialisti, ki so deloma pristaši odžaganega predsednika Delavske zbornice Truppeja, ali pa so nasprotniki deželnega svetnika Sime, ki sili zelo v ospredje.

Ker kandidira na lastni listi tudi bivši predsednik Truppe, se utegne zgoditi, da bodo socialisti izgubili svoj peti mandat, ki pa po vsej verjetnosti ne bo pripadel ne Truppeju in ne komunistom, marveč »neodvisnežem« (FPOe), ki so se nekoliko ojačali. Sedaj jim koristi celo to, da niso bili v vladi in v svoji propagandi spretno izrabljajo korupcijo, v katero so zagazile vladne stranke.

Za komunistično stranko pričakujejo narast glasov predvsem v onih krajih Nižje Avstrije, kjer pridobivajo petrolej. Petrolejska družba je namreč precej delavcev odpustila in ti pravijo sedaj, da jim je šlo pod sovjetsko upravo bolje.

Ker so ravno na Koroškem, razen seveda na Dunaju, kot edini zvezni deželi socialisti v večini, pošilja SPOe le sem svoje najboljše in najvidnejše moze. Bil je že tukaj kancler inž. Raab, enako minister Bock in državni tajnik Withalm. Socialisti so do sedaj le poslali ministra Waldbrunnerja, ki je v terek simbolično pričel delo za elektrarno v Kazazah. Sicer je pa za socialiste na Koroškem za enkrat še najmočnejši kandidat deželni glavar Wedenig sam.

Tekma se je začela, kaj bo prinesla bomo videli 10. maja.

Spomin na 14. april 1942

Bilo je krasno pomladansko jutro, ko je v prvem jutranjem svitu natrpani vojaški vlak odpeljal iz bavarske prestolnice Monakovega proti jugovzhodu. Bil je to redni brizgal za vojaške dopustnike iz daljnje Srbije, kjer so se prav tisto pomlad začenjale pojavljati prve večje težave v zasedenih deželah jugovzhodne Evrope.

Jaz sem se pa kot novopečen vojak po treh mesecih vojaške službe peljal na svoj prvi dopust, takozvani »Ambulanzurlaub«. Čeprav sem se veselil, da bom spet videl svoje drage domače, je pa s tem dopustom splahnelo tudi upanje, da bodo nas kmete na spomlad spustili domov, kot so nas nekaj časa tolažili. Med trimesečno vojaško bresuro so nas vedno znova zmerjali »Mistbauer« in podobno. Pa fronte so žrle vojake in tako smo bili tudi dobri okorni kmetje. Sicer pa nismo bili mi edini, ki smo morali požirati grenke. Tudi koroškim in štajerskim Nemcem se ni kaj pridalo bolje godilo. Prusi in severni Nemci so jih zmerjali, da to, kar govorijo, sploh ni nemški jezik, govorili namreč svoje domače nemško narečje. Vedno znova so se Prusi zadirali nanje: »Spricht doch deutsch, ihr blöde Ostmärker!« Takrat sem spoznal, da Prusi svojih »sobratov« z gornje Koroške in štajerske sploh ne razumejo, četudi vsi govorijo nemško, vsak po svoje seveda. Le s pomočjo knjižnega jezika, ki so se ga naučili v šoli, so se mogli med seboj sporazumevati. In vendar so bili isti narod! Le mi koroški Slovenci bi morali biti drugačen narod, kot Slovenci drugih

narečij, čeprav se dobro in zlahka sporazumevamo med seboj! To je malo preveč za mojo pamet.

Okrog polnoči je vlak premagal Visoke Ture in v jutranjem svitu so se za Beljakom pokazali obrisi Karavank in domačih krajev. Bolj ko se je vlak bližal domu, bolj sem postajal nestrpen, da čimprej pridem domov k družini. Ko sem pa na celovškem kolodvoru izstopil, sem na cestah opazil čuden nemir in pošepetavanje. Je pač vojna, sem si mislil in se napotil proti domu.

Na Gajerjevem nasipu srečam sedaj že pokojnega župnika Jandla iz Pokrč, ki mi pove: »Danes ob 5. uri zjutraj so prišli gestapovci in policisti s tovornimi avtomobili v Hodiše in pobrali šest naših najboljših družin. Zbudili so jih iz spanja, naložili v pol ure na avtomobile in odpeljali neznano kam. Vsak je smel vzeti s seboj samo najpotrebnejše.« Zle slutnje so me začele obhajati, posebno ko sem kmalu na to srečal samega župnika iz Hodiš dr. Mikulo, ki mi je strašno novico potrdil. Ni pa vedel povedati, ali se je kje drugje tudi kaj takega zgodilo. S tesnim srcem sem se napotil proti Zrelcu, na tistem upajoč, da je moji družini bila prihranjena taka strašna usoda.

Ko pridem do znanega taborišča na Zrelski cesti, kjer so prej že leto dni zbiral razne izseljence in internirance iz Slovenije, vidim, da je taborišče nenavadno močno zastraženo. Kaj neki se dogaja tu notri? Niti ozreti se nisem prav upal, toda (Konec na 8. strani)

SLOVENC

doma in po svetu

Odmevi slovenske opere v Londonu

Znani londonski dnevnik »Times«, prinaša v svoji umetnostni rubriki obširno oceno opere »Crne maske« slovenskega skladatelja Marija Kogojja. Posebni dopisnik tega znamenitega lista poroča, da je ta opera po svetu sicer doskora neznana, a je vendar nekaj izrednega. Kogoj jo je uglasbil po librettu (besedilo), ki se naslanja na dramo ruskega pisatelja Andrejeva. Skladatelj je ustvaril delo, ki je zelo zanimiva »ekspresionistična študija notranjega dogajanja v človeku«. Kogoj se je pri tem posluževal najmodernejših muzikalnih izraznih sredstev. Angleški list posebno hvali pevca Sama Smerkolja (čigar sliko objavlja obenem s poročilom), ki je pevsko in igralsko prepričljivo podal težko vlogo glavne osebe te svojevrstne igre, dočim je dirigent Samo Hubad »z gotovostjo vodil pevce in orkester skozi težko partituro.«

Je to pomemben mednarodni odmev o Kogojevi operi, ki je nastala v dobi med obema vojnama in bila prvič uprizorjena leta 1929 v Ljubljani. Letos je v ljubljansko operno gledališče uprizorilo v obnovljeni in izpolnjeni obliki. Ni slučaj, da je prav to delo zbudilo pozornost tujca, saj priča o svojstveni in izvorni slovenski glasbeni tvornosti.

Slovenec profesor na argentinski univerzi

Za profesorja na katoliški univerzi v Buenos Airesu (Argentina), je bil imenovan Slovenec dr. Milan Komar. Novi profesor je bil rojen v Ljubljani leta 1921, kjer je dovršil srednjo šolo in začel vseučiliške študije. Nadaljeval in dovršil pa jih je v Turinu v Italiji, kjer si je pridobil doktorsko čast iz prava. Kasneje se je posvetil sodobni filozofiji in družboslovju. Odšel je za kruhom preko morja v Argentino v Južni Ameriki, a kljub težavam življenja v novem okolju ni opustil stvarstvenega dela. Svoje razprave je objavljaval v raznih slovenskih publikacijah (revija Vrednote, Zbornik svobodne Slovenije itd.), pa tudi v raznih španskih strokovnih publikacijah. Večkrat je predaval na sestankih Slov. katoliškega staršinstva v Buenos Airesu in nekajkrat je bil povabljen na znanstvene kongrese in zborovanja argentinskih sociologov.

Jubilej Mr. Josepha Zalarja

Dne 26. februarja je g. Jožef Zalar slavil 50-letnico svoje izvolitve za generalnega tajnika Kranjske slovenske katoliške podporne jednote v Clevelandu v Združenih državah. Je to največja podporni organizacija slovenskih katoliških rojakov v Ameriki, neke vrste zavarovalna zadruga, samopomoč, h kateri so se bili zatekli rojaki pred več kot 50 leti, ko so bili sami v tujem svetu, kjer veljaš samo toliko kolikor moreš delati ali imaš pod palcem. Z izvolitvijo Mr. Josepha Zalarja je prišel na krmilo organizacije mož, ki je združeval pridnost vestnega upravitelja ter podjetnost pionirja. Zato se je pod njegovim vodstvom KSKJ mogočno razvila in gospodarsko utrdila. Bil je pa g. Zalar tudi vselej zaveden Slovenec in prepričan katoličan, ki je rad pomagal vsaki dobri stvari do uspeha. Lepi jubilej so proslavili z zahvalno sv. mašo s posebno slovesnostjo, na katero je bil povabljen tudi škof dr. Gregorij Rožman.

Iz gimnazije v Trstu v zakonski stan

V farni cerkvi slovenske župnije sv. Vida v Clevelandu sta stopila pred poročni oltar dr. Vinco Vovk in gđ. Eda Petek. Poročni prič sta bila za nevesto njena sestra gđ. Nežka Petek, za ženina pa njegov stanovski kolega dr. Jože Suhadolc, profesor na State College v Kentu.

Zenin je na univerzi v Ljubljani dosegel doktorat iz matematičnih ved. Po vojni pa je bil najprej profesor na novoustanovljenih slovenskih srednjih šolah v Trstu za časa zavezniške uprave tega jadranskega mesta, kmalu pa je postal ravnatelj slovenske klasične gimnazije ondi. Bil je med svojimi študenti in študentkami zelo priljubljen. Znal pa je biti tudi zelo energičen in strog, kajti to so bili razburkani časi po komunistih nahajalskih demonstracij in »bojkota«. Prav ta bojkot je prinesel slovenskim rojakom v Trstu največ škoda, kajti med tem, ko se Slovenci niso smeli spuščati v »sodelovanje« z anglo-ameriški oblastmi, so za Slovence namenjena mesta zasedli Italijani. Podobno je bilo tudi na šolah in ondi so pogumni možje kot inšpektor Baraga, dir. Vovk in drugi s svojim pogumnim nastopom Slovence ohranili in priborili pravice, ki jih še imajo danes.

Ko so se razmere ustalile, pa je nanese tako, da se je odločil za odhod v Ameriko, kjer ima pomembno mesto v osrednjem znanstvenem laboratoriju veleindustrije General Electric.

Tudi njegova nova življenjska družica je iz Slovenije in je šele pred kratkim prišla v Združene države, kot poroča Ameriška domovina, ki prinaša tudi prikupno sliko neveste v belem oblaku.

Ugledni koroški možje slovenskega rodu

(Iz zapuščine pokojnega prelata Valentina Podgorca)

France Grafenauer

France Grafenauer se je rodil na mali kmetiji pri Plicu na Brdu, zadnji slovenski vasi na zapadni Koroški. Za vasjo teče Brdski potok, ki je tudi narodnostna meja, na zapadni strani so Nemci, na vzhodni pa Slovenci. Meja med obema narodoma je jasna; to ni nikako mešano ozemlje, kot zatrjujejo nekateri politiki, ki nočejo priznati obstoja slovenskega dela Koroške. Kot drugod, so tudi tukaj najlepši travniki pripadali gosposki, grofom ali pa Cerkv. In pod Brdom se razprostira lep travnik, kjer raste dobro, sladko seno, do čim kosijo drugod na okoli samo kislo ločje. Ta travnik je bil nekdanji grofovski in se zato imenoval »Grafenau« ali grofov log. Po tem logu ob Zilji so ondi naseljeni kmetje dobili ime Grafenauerji. Oni niso bili Nemci, pač pa je bila nemška last zemlja, katero so obdelovali.

Fant, ki se je leta 1860 rodil pri Plicu, je bil nenavadno krepak, z leti pa je zrastle v pravega orjaka. Bil je pa tudi bistar, živahen in podjeten. Veliko je bral in vse si je z lahkoto zapomnil. Lahko rečemo, da je malo nemških izobražencev, ki bi tako dobro poznali nemške pesnike kot France Grafenauer.

Stari župnik Kren v Melvičah je nadarjenega mladeniča zalagal s knjigami in Grafenauer se ga je še v poznih letih s hvaležnostjo spominjal.

Plicova kmetija je bila majhna in zato se je oče Grafenauer bavil tudi z izdelovanjem cerkvenih orgel. Ta obrt mu je donajala več dohodkov kot pa kmetija. Tudi sina je izučil te spretnosti, ki ni tako enostavna. Poleg rokodelske izurjenosti je treba zanj izredno tenak posluh. Tako so pri Plicu pridno delali in kar dobro živeli.

Kmalu so pa na nadarjenega mladega Grafenauerja postali pozorni slovenski politiki v Celovcu. Spoznali, da je rojen za narodnega voditelja in ljudskega govornika. Kadar je spregovoril, so se ljudje zgrinjali okrog njega in prav posebno Ziljani so bili ponosni nanj. Bil je izvoljen v odbor slovenskega političnega društva. Prvič je bil izvoljen v koroški deželni zbor leta 1897 in v njem je zaradi ponovnih izvolitev ohranil mandat do svetovne vojne. Neumorno je v deželnem zboru Grafenauer zastopal interese našega ljudstva, kljub temu, da je imel skoraj vse proti sebi. Edina prijateljica sta mu bila škof, ki je bil sicer po rodu Nemec, a do Slovencev pravičen, in poslanec Huber, ki so mu nadeli priimek »črni Huber«. Bil je po rodu Nemec, odličen kmet z gornje Zilje.

Tudi v deželnem zboru se je Grafenauer izkazal kot sijajen govornik. Z veliko vneto je zagovarjal pravice ziljskih kmetov do domačega gozda, ki je bil last gosposke, a so v njem imeli kmetje pravico

napravljanja drv in nastilja, kar jim je gosposda branila. Boril se je tudi za planinske pašne pravice svojih rojakov. Zahteval je ureditev hudournikov, ki naredijo škodo v Ziljski dolini, ter se zavzemal za gradnjo vodovodov. Predvsem pa se je boril za narodnostne pravice koroških Slovencev v letih, ko je narodnostna borba postajala iz leta v leto ostriša. Leta 1907 je bil izvoljen celo v dunajski državni zbor. Bila je to največja volilna zmaga koroških Slovencev, kajti prvič je njihov zastopnik sedel v tem najvišjem predstavniskem zboru vseh kronovin avstrijskega dela monarhije. V kranjskih poslancih dr. Šušteršiču, dr. Kreku, dr. Žitniku, Povšetu ter spodnještajerskih poslancih z dr. Korošcem na čelu je vedno našel razumevanje in podporo.

Njegovo parlamentarno delo pa je bilo zanj velika žrtev. Večkrat je tožil, da ni bilo prav, da so ga zvalili iz domače orglarske delavnice in ga pahrili v politiko, kajti plača poslanca je bila prepičla, da bi nadomestila izgubljeni zaslužek pri obrti. A kljub temu je z nezmanjšano vneto delal naprej za svoj narod.

Leta 1916, ko se je svetovna vojna že nagibala h koncu in so spričo bližajoče se katastrofe Nemci postajali vedno nervoznejši, so v Celovcu Grafenauerja obdolžili veleizdaje, brez slehernih dokazov seveda. Edino, kar so mu mogli očitati je bilo, da je v neki družbi, ko so se razgovarjali o ruskih ujetnikih, ki so delali po kmetijah in da postaja razmerje med domačini in ujetniki prijateljsko, dejal, da to ni nič

slabega. Obsojen je bil na pet let trdnjavske ječe. Mož orjak bi zaradi pičle hrane v ječi umrl, ako se ne bi bilo posrečilo, mu pošiljati pakete domačega kruha, ki mu je tako rešil življenje. V zaporu se je srečal tudi s češkim politikom Kramarjem. Spretni Čeh je v kratkem ječo spremenil v pravcati vrt, saj je bilo vrtnarstvo njegova najljubša zabava, je pozneje večkrat pripovedoval Grafenauer.

Leta 1917 je dunajska vlada le spoznala, da je nevarno zapirati voditelje ljudstva. Tako so se Kramarju in drugim političnim jetnikom odprla vrata v svobodo.

Toda trpljenje v ječi je Grafenauerju začrtalo trpke poteze v obraz, tako da so se ga prijatelji skorajda ustrašili ob prvem srečanju. Po plebiscitu je nekaj let živel na Kranjskem, nekaj časa kot oskrbnik graščine Grimšica, kasneje pa kot organist v Naklem na Gorenjskem. Toda srce ga je vlekel nazaj v domači kraj. Leta 1925 se je vrnil na svoj dom, toda njegove trnjeve poti še ni bilo konec. Okrajno glavarstvo mu je zabranilo izvrševanje orglarske obrti in tako mu je na stara leta grozila revščina. Šele po ponovnih intervencijah mu je bila priznana pravica in tako je mogel vsaj večer svojega življenja kolikor toliko v miru preživeti.

Dne 13. decembra 1935 je odlični rodoljub in požrtvovalni borec za pravice koroških Slovencev zapustil ta nemirni svet. Ko sem ga pokopal, sem ga primerjal sv. Krištofu. Ta svetnik je nosil na svojih ramah sladko breme Deteta Jezusa preko razburkane reke, naš Grafenauer pa je na svojih mogočnih ramenih nosil bridko usodo koroškega slovenskega rodu.

Narava in njena čudesa

Naši rjavi hrošči se razvijajo kot znano 4 leta pod zemljo, preden se pokažejo kot letče žuželke. Še dalje živijo pod zemljo ličinke velikih skržatov, ki so znani predvsem v Severni Ameriki. Preden zagledajo kot žuželke v pravem pomenu besede luč sveta, živijo pod zemljo celih 17 let. Še bolj nenavadno kot ta dolga doba pa je to, da pridejo te živalce iz zemlje po vsem ogromnem področju, na katerem živijo, vsako leto istega dne, namreč 25. maja. Od leta 1633 dalje, ko so prvič zabeležili ta pojav, so se milijarde teh žuželk pojavile vsako leto 25. maja, neglede na to, ali je bilo tisto leto prestopno ali ne. Tega pravila se držijo vsi skržati te vrste, pa naj imajo pokrajine, v katerih živijo, še tako različno podnebje. Do danes še nihče ni mogel razjasniti, katera čudovita ura določa po 17 letih podzemsko življenje do dneva natančno prihod teh živalic.

Lovci in raziskovalci Afrike so že davno ugotovili, da je v pragozdu pač najti zelo stare orangutanje samice, ni pa starih samcev. Samci poginejo torej očitno prej.

Dolgo je bil vzrok tega čudnega pojava neznan. Danes pa vemo, kako je z zadevo. Večina opičjih samcev namreč ne pogine naravne smrti zaradi starosti kot njihove družice, ampak shirajo že prej na podočnikih. Ti veliki zobje v gornji čeljusti, ki so važen spolni znak vseh človeških opic, pri orangutanu ne štrlijo postrani navzven kot pri gorili ali šimpanzu, ampak navzdol. Pri zvečenju se ob nasproti stojećem zobu močno brusijo. Po približno 30 letih stalnega zvečenja in brušenja se stena podočnikov docela stanjša in končno predre. S tem se odpre votlina mogočnega zoba in vanjo pridejo lahko razne bakterije. Zaradi okuženja se zobne korenine zgnojijo, od tam se pa bolezen prenese na notranje organe. In tako prezgodaj pogine mnogo opičjih samcev.

Podočniki orangutanjih samcev so ena nesmotrih posebnosti narave. Toda če pogledamo stvar pobliže so nesmotri in nevarni le za posamezno žival, ne pa za vsó živalsko vrsto. Ohranitve vrste ti podočniki ne ogrožajo, kajti omenjeno zobno gnit-

je se loti le starih živali, ki so svojo nalogo množena že davno izpolnile.

Kalifornija je zaradi milega podnebja blagoslovljena dežela sadja. Razen jabolk in pomaranč, breskev in grozdja uspeva tam tudi smokva, kaj nenavaden sad za Ameriko, kjer ni divjih smokev. Prve potaknjence so uvozili okoli leta 1880 iz Smirne, kjer rastejo že od starega veka dalje najboljše smokve na svetu. Takrat je neki časopis v San Franciscu razdelil med svoje podeželske naročnike za reklamo 14.000 smokvinih potaknjencev. Darilo pa je zelo razočaralo kalifornijske sadjarje: ako tudi so namreč smokve krasno rasle, sadu niso imele, ker se cvetje kmalu po razbrstenju posušeno osulo. Nekaj ni bilo v redu. In poslali so v Smirno biologa, ki naj bi dognal, zakaj smokve v Mali Aziji bogato obrodijo, v Ameriki pa ne.

Raziskovalec je prišel v Smirno ravno v času cvetenja in bil tam priča čudnih obredov, ki so že stoletja stari. Domačini so šli v skupinah v okolico mesta, nabirali tam cvetje divjih smokev, katerih drobni sadovi so neužitni, ter bujno razcvetele vejice teh divjih smokev obešali v krošnje plemenitih smokev na svojih vrtovih. Na vprašanje, kakšen smisel ima ta obred, so domačini odgovorili, da tako preženejo zle duhove s smokvinih vrtov. Če bi tegane napravili, bi smokve ne rodile. In ti preprosti kmetje so v svojem praznoverju ravnali prav. Niso sicer preganili kakih hudobnih duhov iz smokvinih nasadov, pač pa so tja priklicali »dobre« duhove.

Dobri duhovi so se pokazali kot drobne ose, velike za pol muhe. Ameriški biolog je ves presenečen ugotovil, da so iz prinešenih cvetov divjih smokev kmalu prilezle male ose, ki so v cvete sosednje, plemenite smokve odlagale jajčeca. Pri tem so pa prenašale tudi cvetni prah iz divjega cveta v cvet plemenite smokve, ki sama nima nobenega moškega peloda. Ta oploditev je je neobhodno potrebna za polno rast mesnate smokve. V kultivirani smokvi se pa spet ne razvijejo mlade ose, zakaj ugodne življenjske pogoje najdejo le na divji smokvi. Zato je treba nasade plemenite smirnske smokve napraviti v bližini divjih smokev, na katerih živijo potrebne ose oplojevalke. To so napravili tudi Američani in s tem dobili prvo bogato letino smokev v Kaliforniji. Ljudje se morajo torej zahvaliti za smokvo mali žuželki, ki pomotoma odlaga jajčeca na drevju plemenite smokve, pomotoma zato, ker s tem žrtvuje zarod. Toda kdo misli kdaj na to, kadar je smokve?

Zbiranja vsakovrstnih živali nikakor ne pozna le človek, ampak je razširjeno tudi pri mnogih živalih. Ni težko vskladičiti žito za zimo, to dela kot znano naš hrček. Tudi razne južne mravlje si napravijo za zimo prvacate žitne kašče. Konzerviranje svežnega mesa je pa že težja stvar. Človek je rešil to vprašanje s konzervnimi škatlami, hladilniki in še na druge načine. Pa tudi v naravi najdemo razne izvirne rešitve problema. Naj omenimo v tej zvezi le neko oso, ki je tudi pri nas precej razširjena.

(Konec na 8. strani)

FRAN ERJAVEC:

234

KOROŠKI SLOVENC

III. del

Medtem je naglo naraščal tudi francoski vpliv v Nemčiji. Tamošnji knezi se za svojega cesarja sploh niso več zmenili, temveč so se skušali sporazumeti neposredno s Francozi. V smislu lunevillskega miru naj bi namreč dobili nemški knezi za svoje izgube na levem bregu Rena odškodnine v ostali Nemčiji. V ta namen je bila sestavljena posebna državna deputacija, ki je sklenila sekularizirati številna, dotlej svetostojna, cerkvena ozemlja in ukiniti samostojnost številnih mest v korist knezov. Na tak način je izginilo 112 dotlej »neposredno državnih stanov« (škofij, opatij, mest), med katerimi so bila vsa mesta (45), razen šestih. Avstrija je skušala spravo ugovarjati, a državni zbor je potem dne 25. II. 1803. potrdil te preureditve. Med škofijami, katerih politična samostojnost je bila ob tej priliki ukinjena, so bile tudi tiste, ki so imele svoja posestva na Slovenskem: Bavorska je dobila (poleg dela passavske) freisinško škofijo, Avstrija pa poleg tridentinske in drugega dela passavske še briksenško škofijo, a salzburška nadškofija je bila prisojena dotedanjemu toskanskemu vojvodu.

Te spremembe, pri katerih so krepko sodelovali tudi »katoliški« Habsburžani, so pomenjale silovit materialni udarec za Cerkev, ki je izgubila z njimi poltretji milijon podložnikov in 21 milijonov dohodkov. Sekulariziranih je bilo tudi 18 vseučilišč in vsi samostani. Škofje in opatje odslej niso bili več tudi svetni knezi, zaradi česar zanje tudi ni bilo več potrebno plemiško pokolenje. To je bilo Cerkv nedvomno samo v prid. Toda s tem je bila prevrnjena vsa ustava rajha, kar je po-

menjalo nedogleden udarec za veljavo Habsburžanov. Dotičnim škofom in opatom je namreč ugasnila tudi pravica voliti cesarja, volilno pravico pa je dobilo nekaj novih protestantskih kneževin, katerih koristi so bile tesno povezane s francoskimi, radi česar so potem tudi uslužno klečeplazile pred Bonapartejem. Glede na vse to so imeli Habsburžani odslej bore malo upanja še, da bi bili voljeni za nemške cesarje in ravno to je bil potem vsekar tudi eden glavnih vzrokov, da se je cesar Franc II. »odrekel« nemški cesarski kroni. Seveda so vse te preuredbe dokončno razkrojile tisočletni nemški rajh. Vsa južna Nemčija se je odvrnila od Habsburžanov in naslonila na Francijo. Precej praznih rok je ostala zaradi svojega zavezništva z Anglijo le Prusija, vsled česar se je podala pod nekačo rusko pokroviteljstvo.

Anglija je ostala nasproti tem daljnosežnim političnim preuredbam na evropski celinii brez vsakega vpliva, zato so šla vsa njena prizadevanja za tem, da si zopet pridobi potrebnih zaveznikov. Pri tem je dobro vedela, da se zlasti Avstrija po izgubi skoro vse Italije ne bo mogla sprijazniti še z izgubami v Nemčiji. Že pozimi l. 1802—1803 se je začelo francosko-angleško razmerje naglo poslabševati. Spričo Bonapartejeve vzhodne politike se je nagnil k Angliji najprej ruski car in to je ohrabilo tudi vojno stranko v Angliji, da je bil dne 26. IV. 1803. izročen v Parizu ultimatum zaradi Malte. V Parizu so bili spričo tega angleškega koraka precej presenečeni in Bonaparte si v tistem trenutku še ni želel vojne, toda Anglija je namerno pogazila amienški mir, sama po komaj enoletnem miru izzvala prelom in začela s sovražnostmi brez formalne vojne napovedi.

Ta dejstva so samo še bolj dvignila Bonapartejev ugled in napadeno Francija se je takoj trdno sklenila

okoli svojega voditelja, resno odločena odbiti »novo zaroto kraljev«. Še več: ravno dogodki, ki so sledili angleškemu začetku vojne, so mu tudi najuspešnejše pomagali na — prestol. Na kopnem Angleži sami Bonaparteju seveda niso mogli do živega, zato jim ni preostajalo drugega kot skovati vnovič dovolj močno zvezo proti njemu, ali ga pa — ubiti. Druga pot se jim je zdela najkrajša, zato so med nepomirljivimi emigranti pridno snovali zarote proti Bonaparteju (Cadaudalovo, Pichegrujevo) in skušali zanetiti notranje nemire v Franciji. Čeprav je stala ogromna večina ljudstva na Bonapartejevi strani ali je pa ostala vsaj nedostopna za prizadevanja emigrantov, so te zarote vendarle močno vznemirjale vladne kroge in ti so že spomnili l. 1804. sami silili, naj se proglasi Bonaparte za vladarja. Tako je senat dne 18. V. 1804. sklenil ustanovno določbo, da se »vlada republike« poverja dednemu cesarju in da je »Napoleon Bonaparte, sedaj prvi konzul republike, cesar Francozov«, ki naj sam izda tudi statut za svojo dinastijo. Ta sklep je potem z ogromno večino odobrilo tudi ljudsko glasovanje. Tako je bivši general in poznejši prvi konzul Bonaparte postal francoski cesar Napoleon I.

V naslednjih mesecih si je Napoleon uredil svoj sijajni dvor, postavil razne nove civilne in vojaške dostojanstvenike in dvorjanike, začel ustvarjati celo novo vojaško in uradniško plemstvo: svoje brate in sestre je imenoval za prince in princezinje, najboljše generale in državnike za vojvode in kneze, sestavi je nov senat, obstoječ iz 6 najvišjih dvornih dostojanstvenikov, 16 maršalov in najvišjih državnih uradnikov, in vsi senatorji so postali grofje itd., toda sam osebno je živel slej ko prej dosti skromno.

(Dalje prihodnjič)

REBERCA

(Versko prosvetno delovanje)

Čeprav na Rebrci ni farnega doma, si vendar za verskoprosvetno delo pomagamo na razne načine. Na več krajih in manjšim skupinam nudimo duhovne hrane. Zgoraj pri župnijski cerkvi se shajamo včasih v večji sobani, ki je nekakšna farna dvorana, ter v dvorani v gostilni pri Kapusu. Tako je pri Kapusu kapelski g. kaplan Lovrenc Petricig s kapelsko farno mladino že dvakrat predvajal lep verski film. Lani nas je za mesec maj razveselil s filmom »Pesem o Bernardki« (Das Lied von der Bernadette), narejenim po znamenitem Werflovem romanu o Lurdu. Ta film je globoko ganil številne navzoče. Letos pa je zadnji soboto (11. IV.) prišel s filmom »Iz dnevnika podeželskega župnika« po istoimenskem romanu slavnega francoskega pisatelja Bernanosa. Tudi ta film je ganil navzoče, saj so v mladem, bolehnem duhovniku videli toliko požrtvovalne ljubezni za neumrjoče duše. Vsi si želimo, da bi nas g. kaplan Petricig še in še obiskal s svojimi zvočnimi filmi.

Letos smo imeli tudi to srečo, da nas je dvakrat obiskal preč. g. p. Jakob iz Celovca. V marcu je na podružnici v Klančah z velikim uspehom vodil misijon in tako navdušil, da so še tako trdi možakarji govorili med sabo: »Ta bi nas pa kar predelel.« P. Jakob je prinesel s seboj tudi lepe barvne slike z romanja v Lurd in Fatimo. Tik pred zaključkom misijona je v dvorani pri Rupicu v Klančah številno zbranim domačinom pokazal tiste lepe slike, nad katerimi so vsi strmeli. Pa p. Jakob zna podati tudi z dušo in kar med predavanjem navduši poslušalce, da začno z njim tudi peti lurško ali fatimsko Marijino pesem. Isté slike je pokazal na dan vednega čiščenja (10. IV.) po slovesnem zaključku tudi Rebrčanom v komendski (župnijski) dvorani in to kar dvakrat, najprej otrokom Marijinega vrtca in mladinskih skupin, potem pa še odraslim. Njegovo predavanje je bilo tako nazorno in živahno, da so ga ljudje po večerni maši in sklepu še dve uri z veseljem poslušali in se radovali nad lepimi slikami, ki jih je na potovanju sam napravil. P. Jakob se častno priključuje našim koroškim verskoprosvetnim delavcem.

Pa nimamo samo gostov, ki nam kaj povedo in pokažejo. Tudi domači g. provizor ima projekcijski aparat in filme. Tako nam je v komendski dvorani pokazal že več verskih filmov ali bolje rečeno barvnih filmskih slik: življenje sv. Bernardke v Lurdu, sv. Neže v Rimu, tri vrste Marijinih slik, Marijino življenje od rojstva do smrti in vnebovzetja. Tistim, ki ne morejo gor v hrib, je ustrezno tako, da morejo slike videti tudi v domačem stanovanju, pač za manjšo skupino, kolikor je prostora. Predvsem so te predstave namenjene mladini.

V okviru cerkvenega pevskega zbora imamo tudi tamburaše in druge godce, ki se vadijo za nastop pod vodstvom g. organista Mirka Hajnčiča. V Klančah pa je že velikokrat v cerkvi in izven nje lepo prepeval moški pevski zbor, ki ga vodi g. Andrej Ogris, pd. Pevcar iz Drabunaž. Ta zbor je pred dvema letoma navdušeno pel že na Sedlcu.

Tudi za prvi maj letos se člani KA in iz pevskega zbora ter nekateri drugi pripravljajo na božjo pot na Sedlce.

ŠT. RUPERT PRI VELIKOVCU

(Iz farnega življenja)

V družini Knehs, p. d. pri Šuštarju na Ricinju se je letos že veliko spremenilo. Je že tako. Življenje po vseh in družinah teče včasih tako mirno naprej kakor reka v ravnini: minevajo dnevi, mesci in leta, ne da bi se kaj posebnega zgodilo. Potem pa pride leto, ki prinese nepričakovano celo vrsto sprememb, da, celpe preobrate. Kakor smo že poročali, je kar v začetku leta vzela slovo od domače hiše starejša hči Micka in se poročila v sosednjo Šmarjeto. Že to je bila za hišo težka izguba, ker je bila Micka v dolgoletni bolezní očetovi glavna delovna moč, najmočnejša opora hiše.

Mesec februar je potem prinesel to, česar so se že dolgo bali: očetovo smrt. V dolgem trpljenju je oče končno dozorel za večnost. Tudi o njegovi smrti in lepem pogrebu je naš list že pisal. Ostali sta mati in mlajša hči Frida takorekoč sami; kajti trije sinovi so si izbrali vsi že, prej druge poklice. Treba je bilo moške roke k hiši. Zato ni kazalo drugače, kakor da je morala tudi Frida kmalu po smrti očetovi skle-



Pri nas na Koroškem

niti zakonsko zvezo s svojimi izvoljenim življenjskim tovarišem Francetom Slamanigom iz šentštefanske fare. In tako so v soboto po Veliki noči, 4. t. m., obhajali ženitovanje bolj tiho in resno zaradi žalosti za očetom. Poroka je bila v farni cerkvi po hvalevredni stari krščanski navadi s sv. mašo, pri kateri so zopet lepo prepevale dekleta gospodinjske šole čč. šolskih sester. Po cerkvenem opraviilu pa so bili svatje povabljeni h gostiji na ženinov dom nad št. Štefanom, kjer so se brez veselice nekaj ur prav dobro imeli v neprislujenem, vedrem domačem razpoloženju. Želimo mlademu paru prav iz srca veliko božjega blagoslova in sreče, ženinu pa, da bi se kmalu udomačil v naši farni družini, Šuštarjevi hiši pa naj bi se tako laže zacelile rane, ki jih je utrpela v kratki dobi tega leta.

Pa sezimo še malo nazaj! Mesca marca smo pokopali tudi dve korenini iz starejšega rodu. V začetku marca je po kratki bolezní preminul v 83. letu Janez Pasterk, po rodu iz Železne Kaple. V mladih letih je prehodil veliko sveta, Bosno, Romunijo in Galicijo in vedel veliko zanimivega pripovedovati. Imel je veliko srečo, da je par ur pred svojo smrtjo mogel sprejeti sv. zakramente za umirajoče.

Dne 18. marca pa je izredno velika množica ljudstva spremljala na zadnji poti, p. d. Lubejevo mater iz Kleč, ki je zadnja leta preživela pri svoji hčerki, gospe Maroltovi v Velikovcu. Globoko verna, kot je vedno bila, se je posebno lepo pripravila na smrt in imela zaslužen lep pogreb. Dosegla je 85 let: Naj oba počivata v božjem miru!

Vabimo na zaključno prireditev v St. Rupertu

V nedeljo dne 26. aprila bo slovesno zaključen letošnji gospodinjski tečaj v Narodni šoli v št. Rupertu pri Velikovcu. Že od leta 1896 je ta šola varno zavetišče za našo koroško mladino in ji posreduje krščansko vzgojo za življenje, znanje za umno gospodinjstvo, poleg tega pa ji vceplja ljubezen do rodne grude, do domače govorice in blagoslavne domače pesmi.

SPORED KULTURNE PRIREDITVE:

1. Pozdrav.
2. Naša šola v pesmi in raju.
3. Pod oknom. (Prizor s petjem).
4. Le vesele pojmo rade!
5. En šuštar me je vprašal... (Veseli raj).
6. Ob potoku. (Prizor s petjem in simbolično vajo).
7. Govor.
8. Žena brez ljubezni (Igra v 2. dejanjih).

Ker je dvorana premajhna za vse goste, bo prireditev prvič ob pol 2. uri, ponovitev pa ob 4. uri popoldne.

V prostorih šole bosta pa prirejeni razstava ročnih del in razstava kuharskih izdelkov, ki bo v celoti odprta le do 4. ure.

V prijetni domačnosti vam bomo zapele in povedale to, kar nosimo v srcih. Zato vabimo vse prijatelje »Narodne šole«, starše in sorodnike gojenk, absolventke in vse rojake od blizu in daleč v št. Rupert, v nedeljo dne 26. aprila.

Gojenke

Obračun velikega kulturnega dejanja

(Zaključno poročilo o »Pasijonu« globaškega Katoliškega prosvetnega društva)

Okrog 2000 ljudi iz vse slovenske Koroške je v 6 predstavah prisostvovalo »Pasijonu«, ki ga je za letošnji postni čas pripravilo globaško društvo. Pet predstav v Globasnici, vsaka za določeno dekanijo, nato pa še zaključna predstava v Celovcu. Napačno bi bilo, če bi temu rekli 6 gledaliških predstav, kajti »Pasijon« je več kot zgolj teater. Je zgodba o križevem potu našega Gospoda Jezusa Kristusa, ki se je učlovečil, da nas s svojim trpljenjem in smrtjo na križu odreši. Torej verski obred, podan v za oči dostopni obliki. Prav zaradi globoke verske vsebine je podajanje pasijona težek orih za poklicna gledališča. Še mnogo težji je pa za strokovno neizučene igralce. Da pa je globaški pasijon bil deležen takega vsestranskega uspeha, pa gre zasluga požrtvovalnim prosvetarjem v Globasnici, je dokaz njihovega velikega idealizma in poguma. Pa še enega ne smemo pozabiti: Temeljni pogoj za tako lepi uspeh te serije prireditev pa je bila živa vera tako v igralcih kot v gledalcih. Prav zato so predstave bile ne igra temveč pobožen obred globoko vernega slovenskega ljudstva na Koroškem. Ljudstva, ki mu je trpljenje vsakdanji spremljevalec. »Pasijon« je bil obenem najlepše in najpomembnejše kulturno dejanje na Koroškem.

Iz zgodovine globaškega pasijona

Zadnja leta pred drugo svetovno vojno je Kat. izobraževalno društvo v Globasnici pod vodstvom že rajnega župnika Sekola večkrat priredilo z velikim uspehom pasijonsko igro. Ker je bil ta pasijon domačemu odru in razmeram primerno prirejen po drugih starejših pasijonskih igrah, ga imenujemo globaški pasijon. Ko so bili globaški igralci spomladi leta 1938 povabljeni v Mežiško dolino in so imeli že vse pripravljeno za odhod na gostovanje, je Hitler zasedel Avstrijo in zaprl meje. Društvo pa je bilo kmalu na to razpuščeno, njegovo premoženje zaplenjeno in z njim vred dragocene, komaj nabavljene obleke za pasijon. Za člane društva, obsojene na kulturni molk v mraku velikega tedna nacionistične strahovlade, pa se je začel novi,

krvavi pasijon vojne, umiranja v ječah in na frontah.

Ko je po drugi svetovni vojni izobraževalno društvo zopet oživelo in se pričelo uveljavljati v javnosti, spočetka pač nihče ni mislil na obnovo pasijonskih predstav. Vodilne osebe predvojnega društva je pokosila vojna, pa tudi igralci pasijona so se razšli. Dobroznikov Fidel, ki je predstavljal Kristusa, se je naselil nekje v Celovcu, Bolbej Zankl-Pilat je tragično končal v zadnjih dneh vojne, Širnika-Kajfeža je priklenila težka bolezen na posteljo, Amričeva Ančka-Marija pa je legla v prezdognji grob.

Zato smo kar ostrmeli, ko smo slišali, da namerava globaško izobraževalno društvo še letošnje spomlad obnoviti pasijonsko igro. Novici nismo mogli prav verjeti, saj so bili društveniki vso zimo zaposleni pri

LOČE NAD BAŠKIM JEZEROM

(† Marija Mihor)

V velikonočnem tednu se je dogodil v naši fari nesrečen slučaj smrti. 77-letna užitarica Marija Mihor, pd. Kurjeva Mojci je šla na veliki četrtek zvečer k božji službi v Loče. Po pozno končanem opraviilu se je vračala na svoj dom. Ker je postalo že temno in je tudi močno deževalo, je revica prišla s poti in zašla na severni breg Dobniškega jezera. Drugo jutro, na veliki petek, je zagledal deček tik obrežja v vodi človeško truplo z odprtimi dežnikom. Bilo je to truplo prej imenovane Kurjeve Mojci, ki so jo prepeljali na njen dom in položili na mrtvaški oder. Vse, ki so poznali verno in tiho ženo, je novica o njeni tragični smrti zelo pretresla. Na njeni zadnji poti so jo spremljali mnogoštevilni pogrebci na velikonočno nedeljo popoldne. Na domu in ob grobu so zapeli cerkveni pevci ganljive žalostinke. Mojci je spoštovala svoj materin jezik, rada prebiralaslovenske knjige in bila naročena tudi na »Naš tednik«. Naj v miru počiva, njenim sorodnikom pa naše sožalje.

številnih prireditvah, posebno še pri organiziranju šivalnega tečaja in podajanju »Zlatoroga« na domačem in drugih odrih ter oddiha potrebni.

Pobudo za obnovo pasijona je dal sedanji predsednik društva Alojzij Gregorič. Čeprav je lahko računal s sodelovanjem razmeroma zelo močnega in discipliniranega kadra društvenih igralcev, je vendar prevzel s tem, da je dal iniciativo, tudi veliko odgovornost. In ko si je zagotovil v gostilničarju Rajku Greinerju spretnega režiserja in zagotovil še pomoč č. g. Vinka Zaletela, se je takoj podal z njemu lastno energijo na delo. Kdo naj predstavlja Kristusa? To vprašanje mu je delalo nemalo preglavic. Bilo je več predlogov. Odločitev je končno padla na Štefana Gregoriča. Nekateri so pri tem majali z glavo. »Štefan je« — so rekli — »čeprav še mlad, po letih že star igralec — in je svoje dosedanje vloge kar izvrstno rešil, toda vse te vloge so bile šaljive narave.« Vsi ti so bili pozneje veselo presenečeni in so radevolje priznali, da je bila ta odločitev kar najbolj posrečena. Vlogo Pilata je prevzel Blaž Kordeš, vlogo Kajfeža pa Karel Pikalo, oba igralca, ki sta bila kos še težjim vlogam. Od predvojnih igralcev pasijona je edini Judež predstavljal svojo prejšnjo vlogo. Pri igri je sodelovalo okrog 60 igralcev, od teh je kakih dvajset prvič nastopilo. Vaje so se vršile večinom po večerji, zakaj vsi igralci so bili čez dan zaposleni ali v hlevu, v delavnici, v gozdu ali pa na traktorju. Prihajali so redno na vaje in so se vedli disciplinirano, tako da so se predstave lahko vršile v predvidenem času.

Obisk je bil nepričakovano dober. Pri vseh šestih podajanjih pasijona je bila dvorana nabito polna, parkrat pa so morali gostje oditi, ker niso dobili vstopnic. Tudi obiskovalce pasijona je treba pohvaliti — dejanjem so sledili z največjo pozornostjo in v dvorani je vladala pri vseh predstavah tišina kot pri tihí maši. V Celovcu je pasijonu prisostvovalo kar 17 duhovnikov, med drugim tudi prelat dr. R. Blüml kot zastopnik škofa ter kanonik Zechner Aleš. Uvodne besede so menjaje se govorili čč. gg. Srienc, dr. Zablatnik in Zaletel.

Da je pasijon uspel vsestransko, gre končna zahvala tudi vsem onim, ki so sodelovali za kulisami, predvsem maskerju Janezu Cirgoju in njegovemu pomočniku Zilanu, šivilji Citi in šepetalki Mariji Jenšac, ki je toliko ur potrpežljivo prestala v tesni omari in »osveževala« igralcem spomin.

V Celovcu gostuje Slovensko nar. gledališče iz Trsta

V nedeljo, dne 19. aprila ob 10. uri popoldne gostuje Slovensko narodno gledališče Trst v Celovcu, Srednja dvorana Doma glasbe z Dostojevski-Darijevo igro »Zločin in kazne«.

Predstavo priporočamo.

V aprilu sejemo in sadimo

Ko bomo letos sejali jara žita, bomo morali še prav posebno paziti na njih kalivost, ker ta spričo neugodnih vremenskih razmer lani, ne bo povsod čisto v redu. Letos bo treba kalivost izenačiti z večjimi količinami semenja. Pri nabavljanju ovsa bo treba vsem, ki imajo polja v legah, kjer obstaja nevarnost rje, izbrati odpornejše sorte, kot so »Erno Gelb« ali »Flaemingstreue«.

Odločilnega pomena je pravilna izbira sort semen tudi pri silažni koruzi. Tu bo letos treba dati prednost hibridnim koruzam, ki dajejo večje donose tako glede storžev kot glede listov. Priporočljive so sorte »Wisconsin 416 AA« — srednjegodnja do pozno zoreča sorta za podnebno ugodne lege, kjer zrnata koruza za gotovo dozori.

»Wiscosin 355 A« — srednje zgodaj zoreča, za podnebno srednje dobre lege, kjer je zrnata koruza negotova.

»Wisconsin 275« — zgodaj zoreča za podnebno ugodne lege, kjer zrnate koruze ni mogoče gojiti.

Ostale sorte hibridne koruze in tudi sorte »Moenchhofer« ter »Loosdorfer« — »Ranninger« so kasno zrele in dosežejo pravo mero zrelosti za silos le v izredno ugodnih letih.

Seme hibridnih sort koruze je bajceno in je dobro kalivo ter čisto. Če želimo, da bi se storži dobro razvili — kar je seveda bistvene važnosti — ga ne smemo sejati pregosto. Priporočljivo je saditi po 2 zrna, v presledkih po 25 cm v vrsti in

60 cm presledka med vrstami.

Hibridne koruze zahtevajo zadostno gnojenje in sicer umetna gnojila in hlevski gnoj. Po hektarju najmanj 500 kg superfosfata, 400 kg 40 odstotnega kalija in 300 kg Nitramoncala. Nitramoncal lahko uporabljamo tudi kot vrhnje gnojilo in sicer polovico količine pred prvim in drugo polovico količine pred drugim okopavanjem med vrstami. Stroški gnojenja bodo dobro poplačani z večjimi donosi.

V teku aprila morajo biti končana dela s podsevkami. Pozabiti se ne sme na dodatno gnojenje z rudninskimi gnojili, kajti slabi podsevky koristijo le zapleveljenju njive!

Komur ni uspelo izvesti predkalitve semenskega krompirja, naj ga saj spravi do kalivosti s tem, da ga razloži po gumnu ter mu nudi svetlobe in zraka. Kalivost smo dosegli, če postajajo očesca ravno živa. Krompirja se ne sadi neposredno iz zasipnice, kajti s takim početjem le podaljšujemo dobo vzkalitve. Čim krajši je čas med saditvijo in vzkalitvijo, toliko manjša bo možnost obolenja v tem času.

Pravi čas za sajenje krompirja je od sredine aprila do sredine maja. To obdobje bo verjetno za večino krajev na Koroškem najboljši čas za sajenje krompirja. Zemlja mora biti zadosti suha in topla od 10 do 12 stopinj Celzija. Zgodnje sajenje krompirja pomeni na eni strani zmanjšanje poškodb pri vzkalitvi, ker se razne glivice razbohotijo šele ob močnejšem ogrevanju, na drugi strani pa močnejše zakoreninjenje.

Predkaljeni krompir sadimo lahko v krajih, kjer je računati tudi še s poznim mrazom, kasneje in bo vkljub temu še vedno 10 dni prej zrel kot nekaljeni krompir. Predkaljeni krompir lahko ob ugodnem vremenu s svojo kaljo 14 dni po vsaditvi gomolji predre zemljo, nekaljeni krompir pa potrebuje za to kake 4 tedne.

Razdalja 62,5 cm med vrstami omogoča obdelovanje in spravljanje s traktorjem. Razdalja med gomolji v vrsti pa je odvisna od zemlje. V lahki zemlji je pri zgod-

njem krompirju spričo razmnoževanja gomoljev priporočljiva razdalja od 30 do 35 cm. Pri boljši zemlji za uporabo krompirja v kuhinji, tovarni in za krmo bo potrebna razdalja 40 cm in več. Pri sajenju krompirja s strojem je treba paziti, da pridejo vsi gomolji enako globoko v zemljo, da bodo lahko tudi enakomerno vzklili, posebno še, če je semenski krompir ves enake velikosti. Normalno vsajeni krompir se sme pokriti le plosko, ker potrebuje zrak in toploto za hitro rast.

K položaju v živinoreji

Medtem ko se v marcu mesecu v vsej Avstriji v primerjavi s februarjem na trgu z govejo živino ni v bistvu nič izpremenilo, je pa opaziti na trgu s prašiči pomemben premik. Dunajski trg, ki velja za nekakšno merilo z najtočnejšimi podatki, izkazuje glede tega močnejše zalaganje vseh trgov s prašiči, a ne iz domačih kmečkih obratov. Ker bi bila ponudba domačih prašičev nezadostna, so morali prašiče uvoziti. 3.565 inozemskih prašičev (mesnatih) v marcu tega leta na Dunaju pomeni okoli 10 odstotkov celokupne domače ponudbe. To dejstvo je še posebno važno, ker je bil lansko leto ob istem času avstrijski trg s prašiči iz domačih obratov prekomerno založen in ni bilo ves mesec uvoženih nič prašičev iz tujine. Potreba po prašičih je zadostna in bi bila zato domača proizvodnja lahko večja. Seveda pa pogoji, gledano z gospodarskega vidika, niso preveč rožnati, kajti cene so nižje, kot so bile lani. To velja za klavne prašiče in oddojke. Možnosti zaslužka niso posebno zapeljive niti za tistega, ki prašiče pita, niti za tistega, ki skrbi za razmnoževanje prašičjega zaroda.

Na Koroškem so s tem, da so izvozili 436 glav klavne živine, razbremenili v marcu domači trg goveje živine. V Italijo so poslali 323 in v Nemčijo 113 glav. To odgovarja izvozu preteklega meseca ter izvozu lanskega leta. Za trg s plemensko živino sta bili dve tržni prireditvi pomembni. Pri licitaciji goveda marijadvorske pasme v Št. Vidu ob Glini 12. marca je bilo naprodaj 36 bikov in 24 krav oz. telic. Povpraševanje je bilo živahno in so lahko prodali bike za 1000.—, krave oz. telice pa za 200.— šilingov dražje kot lani ob tem času. Koroško sime-

dolsko govedo so v Št. Vidu 18. marca prodali skupno s štajerskim. 44 bikov so prodali tu povprečno dražje kot po 9.000 šil.; 81 brejih telic po 8.800 šil., torej za 700 šil. dražje kot lani; 22 krav po 9.267.— za skoro 1.100.— šil. dražje kot 1958. Čeprav je ta razvoj za rejce te živine razveseljav, je na drugi strani treba pomisliti, kako bodo te cene vplivale na razširjenje obeh plemen, kajti navsezadnje so cene še vedno predpogoj za stanovitno prodajo.

NOVO IN ZANIMIVO

Iz poročila, ki ga je izdelala Organizacija za kmetijstvo in prehrano pri Združenih narodih, je razvidno, da se je proizvodnja žita na svetu v zadnjih 20 letih močno povečala. Letno povprečje 1934 do 1938 je znašalo po vsem svetu skupaj 369 milijonov ton žitaric. Letno povprečje 1952 do 1957 pa znaša 485 milijonov ton.

V tem obdobju se je povečala tudi proizvodnja riža za 20 odstotkov. Vkljub temu razveseljivemu povečanju proizvodnje žitaric in riža pa prebivalstvo sveta ni nič bolj hranjeno, ker se je tudi število tega v preteklih 20 letih močno pomnožilo.

Koroška tovarna suhega mleka v Celovcu predeluje vsak dan 15.000 do 18.000 litrov mleka. V maju mislijo povečati to količino na 30.000 do 40.000 litrov. Razen koroškega mleka predelujejo tukaj tudi mleko iz Vzhodne Tirolske. Poleti pa bodo dobivali dnevno tudi še 15.000 litrov mleka iz Štajerske. Tovarna dela v treh izmenah in je takorekoč noč in dan v obratu.

Vedno več strokovnega znanja je treba

Hitri razvoj na vseh področjih postavlja tiste, ki so odgovorni za kmetijo, vedno znova pred naloge, katerim je moč biti kos le, če dovolj znajo. Pospešena racionalizacija naših kmečkih obratov in močnejša prilagoditev potrebam trga so zahteve časa. Za doseg tega cilja je treba mnogo ugodnih pogojev in eden najbistvenejših je odgovarjajoča umska pripravljenost kmetovalcev, da se v lastnem interesu lotijo nalog.

Dandanes silita dve osrednji vprašanji vsakega poedinega kmeta k dalekosežnim spremembam celotnega gospodarjenja. Najprej ga sili k temu potreba po pametni ureditvi dela, potem pa trg. Vsak se po svoje skuša prilagoditi novim zahtevam in tako pride do zelo velikih razlik v tem, kako se znajo prilagoditi eni in kako drugi. Vzroki, da se enemu posreči hitreje kot drugemu, so skriti, razen v zelo različnem strokovnem znanju poedincev, v prvi vrsti res v zelo različnih strukturnih predpogojih kmetijstva.

Dokler še obstoji nezadovoljiva struktura, ki ji je povod oteženo obdelovanje zemlje, premajhni obseg zemljišč, razkosanost obdelovalnih parcel ali pomanjkanje potrebnih poti, bo zelo težko zadovoljiti zahteve po zvišanju delovne produktivnosti in racionalizacije proizvodnje. Tam, kjer so razmere ugodne, so tudi že naši kmetje spravili svoje obratne organizacije, izkoriščanje zemlje in živinorejo na tako višino, da bodo brez dvoma kos bodoči konkurenci.

Osrednja vprašanja dandanašnjega vedenja kmetije so tudi popolna sprememba mišljenja v pogledu socialnih vprašanj v okviru kmetije in tudi v sklopu kmečke

tehnike dela in ki se iz dneva v dan bolj zaostrojuje.

K zdravi agrarni strukturi in racionalni proizvodnji spada po logičnem zaključku tudi urejen trg. Tržnogospodarski pogoji določajo navsezadnje dejansko plačilo za vse trdo delo in skrb.

Kos bomo vsem tem nalogam le, če bomo strokovno dobro podkovani glede vseh nalog, ki nam jih nalagata naše delo in čas.

N·A·Š·I·M G·O·S·P·O·D·I·N·J·A·M

Boj moljem

Spomladi leta okoli prav majhen metuljček, ki mu pravimo molj. Kjer najde kaj primerne, tam zleže jajčeca, iz katerih se razvijajo ličinke, ki se rede od tkanin na ta način, da jih razjedajo.

Molj je zelo zbirčen, vseč sta mu le volna in krzno. Ne prenese pa nekaterih močnih vonjev, ki jih imajo terpentini, petroleji, rožmarin, lavendelj, stolčen poper in naftalin. Zelo ne všečen mu je duh kafe in tudi tiskarskega črnila ne prenese. Če nočemo, da bi v prvih dneh prihodnje zimske sezone našli v zimski garderobi vrsto manjših ali večjih lukenj, jo moramo pred shranitvijo temeljito urediti.

Predvsem izpostavimo oblačila za nekaj ur toplim sončnim žarkom. Vse, kar hočemo shraniti, dobro skratčimo in temeljito očistimo madežev.

Za shranjevanje volnenih oblek, perila in krzna vzamemo zaboj, ki nima razpok ali škaflo iz močnega kartona ter jo dobro obložimo s sveže tiskanim časopisnim papirjem, na katerega razgrnemo rjuho iz domačega platna, tega se namreč molj zelo rad izogne. V tako pripravljen zaboj zložimo posamezne kose obleke, med katere polagamo nov časopisni papir. Seveda ne smemo pozabiti dodati kakega zaščitnega sredstva proti moljem. Ko je zaboj poln, ga pokrijemo z rjuho, ki smo jo položili v zaboj, obložimo s časopisnim papirjem, zaboj zapremo ter shranimo v suhi, zračni shrambi do jeseni.

Plašče in suknje pa shranjujemo v omarah takole: Omaro izpraznimo in jo temeljito izbrisemo s krpo, namočeno v terpentin. Posebno dobro odrgnemo vdolbine za predale, ogle in sploh bolj skrite kotičke, kjer se najraje nabira prah. Ko vse to uredimo, začnemo zlagati garderobo v omaro. Krznenne plašče in obleke s krznimi našivi damo v posebne papirnate ali plastične vrečke, med ostala oblačila pa položimo več časopisnega papirja.

Eno ali več močno dišečih snovi natlačimo v žepe ali našljemo male vrečke naftalina na notranjo stran plašča ali suknje, ki jo obesimo na obešalniku v omaro. Naposled obleke pokrijemo še s slabo rjuho.

Ob tako urejeni in spravljeni garderobi smo lahko prepričani, da ne bomo doživeli neprijetnega presenečenja. Seveda ne bo škodovalo, če bomo spravljeni obleke in ostalo kasneje kdaj pa kdaj pregledale. Posebno nujno je to v avgustu, ko se pojavi drug zarod moljev.

Kaj vse tehne bodočim materam

Angleški strokovnjaki za prehrano so pred nedavnim preiskovali, kje tiči vzrok prav čudnim okusom nosečih žensk. Opazili so, da je izmed 1000 bodočih mamic 187 med nosečnostjo razvilo nezadržano nagnjenje do premoga. Pri nekaterih je včasih postala ta slaba tako neustavljiva, da so morale sredi noči vstati in pojesti drobec premoga. Neka nosečnica je jedla stenski omet, 17 jih je hlepelo po gorčici, soli, različnih začimbah in celo po milu. Najpogostejše se usmeri tek nosečnic na sadje in zelenjavo, predvsem presno.

To čudno slo po nenavadnih »hranilih« razlagajo znanstveniki s pomanjkanjem tega ali onega minerala ali vitamina v nosečem organizmu. Pri nekaterih nosečnicah je bila stvar drugačna: začutile so hud odpor do določenih jedil, ki so jih sicer rade uživale.

Satasta ponev — zravnju v korist

Pravilo moderne medicine je: človek naj uživa čim manj maščob, če hoče ostati zdrav, čil in prožen! Tehnika v gospodinjstvu je poskrbela za posode, v katerih je mogoče opeči meso, krompir, omlete, prazenec in podobno skoraj brez masti.

Satasta ponev se razlikuje od navadnih predvsem po dnu, ki ima kot satje nešte- to vdolbinic in vzboklinic, s čimer je povr-

šina dna močno povečana in tako se v dnu zbere več toplote. Količino zbrane toplote povečuje še odebeljeno dno. Ker dno ni gladko, se redko zgodi, da se ga živilo prime. Zavaljo tega ne potrebujemo pri pečenju mnogo maščobe; zadostuje, da dno le pomazemo z maščobo. Živilo leži na vzboklinicah, med vdolbinicami in živilom je zrak, zaradi česar je pečenje v tej posodi podobno pečenju na žaru (Grill), če pečemo živilo odkrito.

Tako ponev dobimo v vseh večjih trgovinah s posodo pod imenom »Waffelschir«. Cena zavisi od izdelave in snovi; navadna železna stane samo okoli 20 šilingov.

Pri pečenju pa velja na splošno naslednji postopek: Suho posodo dobro razgrejemo, nato jo pomazemo s maščobo in dnevno vanjo živilo. Če kuhamo na električnem kuhalniku, premaknemo regulator na najmanjšo toploto, pri navadnem štedilniku pa potegnemo ponev na rob plošče. Po kuhi oziroma peki največkrat zadostuje, da še toplo ponev potresemo s soljo in jo zdrgnemo s papirjem. Le po potrebi jo še speremo s toplo vodo. V tem slučaju moramo ponev pred ponovno uporabo najprej dobro ogreti, nato pomastiti, da se vdolbinice spet napolnijo z maščobo.

V teh posodah lahko pripravite družini okusne specialiste, kot so: meso na žaru, čevapčiči, različni itd., za majhen denar.

ČE HOČEMO,

da bo naš obraz čil in da bomo dolgo ohranile čisto polt in mladost, moramo paziti:

- da jemo počasi, da hrano dobro prežvečimo in da hrana ni prevroča;
- da uživamo čim bolj mešano hrano, ki je sveže pripravljena, ne konzervirana in da nikoli ne preobtežimo želodca; ne najemo se do sitega;
- da ne uživamo preslane hrane; vse mlečne jedi in jajca lahko jemo brez soli;
- da poskrbimo za redno odvajanje.

Električne krušne peči, pralne stroje na ročni in motorni pogon, molzne stroje in stroje za posnemanje mleka, štedilnike ALFA, hišne peči vseh velikosti, kotle za kuhanje perila, gospodarske stroje vseh vrst, šivalne stroje, kolesa in vse nadomestne dele boste kupili vedno najceneje v trgovini

JOHAN LOMŠEK

ZAGORJE—ŠT. LIPŠ. P. Eberndorf

Na zahtevo ugodni plačilni pogoji, ceniki zastoj

družine na eni strani ter ogromne potrebe kapitala za nabavljanje potrebnih strojev, ki naj nadomestijo manjkajočo človeško delovno silo, na drugi strani. To so vprašanja, ki so se pojavila spriču razvoja

Ti in moped

Kajne, ves srečen si, da se ti jo posrečilo priti do lastnega mopeda! Saj te razumem, mlad si, zakaj ne bi smel imeti svojega »konjička«. Samo enega ne vem, če znaš namreč pravilno uporabljati in izrabljati svoj moped. Upam, da tvoji starši, predvsem mama, niso vedno v skrbeh, ko se odpelješ. Če bi bilo tvoje zadržanje takšno kot marsikatero fanta, ki drži skozi naše vasi, potem bi bilo bolje, da bi mopeda ne imel. Kaj pri tem fantu ni v redu? Ves nemiren je pri svojem delu, le na moped misli in tako seveda marsikatero delo površno opravi. Njegov delodajalec je zaradi tega z njim seveda nezadovoljen. Komaj je tak fant prost, že sedi na svojem mopedu in se odpelje v »zlato svobodo«, samo da marsikdaj niti ne ve, kam se hoče peljati. Od doma proč, to je glavno. Zunaj vasi sreča že svojega prijatelja ali celo več tovarišev, ki so se z njim dogovorili, da se odpeljejo »v zeleno«. Že jezdijo po cesti, kot bi jih nosil sam hudič. A njim se zdi vožnja še premalo hitra, treba je še in še plina — »gasa«. »Ha, to je lepo!« si mislijo. Kmalu se začenejo na cesti loviti, vozijo drug poleg drugega, prehitevajo se in veselje prostosti, dokler ne spregledajo avta, ki se je približal v precejšnji brzini okoli ovinka. Že se je zgodila nesreča. Težko ranjenega mopedvozača morajo odpeljati v bolnico.

Vidiš, dragi prijatelj in lastnik mopeda! V tem slučaju razumem, zakaj je tvoja mama vedno v skrbeh, kadar se odpelješ. V skrbeh pa je zate tudi, kadar se odpraviš s svojimi sovrstniki proti Italiji na kozarec vina. Seveda zatrjuješ staršem, da ne boš pil, ampak si hočeš le malo ogledati Trbiž in Zablance, kjer sta pasla ovce menda celo dva rojaka iz Roža. Pogledati pa si moraš, tako tolažiš očeta in mater, vsaj od spodaj tudi Sv. Višarje. Saj so babica pa tudi dedek tolikokrat poromali tja gor. Tako hočeš prepričati starše o nujnosti svoje vožnje v Italijo. Odpelješ se, ne da bi starši privolili. Če pa so, ali se znaš obvladati in se vzdržati v Trbižu sleherne pijače? Ali ni tako, da ti zlodej vedno prigovarja in te slednjič vendar zapelje? Razumljivo, saj je zlodej in so njegove moči močnejše od tvojih. Salamo je pač treba zamakati s chiantijem, si misliš. No, ko si poskusil že to vrsto vinčka, se ti zahoče še drugih vrst, dokler nisi ves »v rožah«. Kakšna bo v tem slučaju vožnja domov, sam veš. O sreči lahko govoriš, če se med potjo ni ničesar pripetilo. Da so te doma pošteno ošteli, pa je popolnoma prav. Drugi dan si le težko vstal in te je bolela glava, a tudi želodec ni bil v redu.

V takih primerih bi bilo bolje, da ne bi imel mopeda. — Poznam pa tudi fante, ki se ne vozijo, odkar imajo motorno kolesce, »lumpat« le v sosednje, ampak tudi v bolj oddaljene vasi. Domači muzikavtomati jim ne zadostujejo več. Morajo »čez tri gore in tri vode«, da laže razgrajajo in divjajo.

Sedaj mi boš pa dejal: »Nobenega veselja nam ne privoščite!« Pa ni tako. Že uvodoma sem povedal, da se veselim s tabo, da si postal lastnik mopeda. Vednar boš vedno dobro preudaril, kako se ga boš posluževal. Seveda se boš vozil tudi na izlete, vendar boš spoznaval z mopedom lepote naše domovine. Ustavil se boš ob potokih ali kadar boš videl cvetočo trato ali zelene drevo. Tega v delavnici med tednom ne vidiš. Obiskal boš vasi in domove, kjer so se rodili naši veliki rodoljubi Urban Jarnik, Matija Majar Ziljski, Einspielerji, Anton Janežič, ogledal si boš kraje, v katerih je živel Miklova Zala, pohitel boš na to ali ono kulturno prireditev v Zilji, Rožu in Podjuni. Tudi kak dober film, ki ga je dobro ocenila katoliška filmska komisija, si boš ogledal. Obiskal boš sorodnike in gojil po stari navadi tesne stike z »žlahoto«, kakor pravimo po domače. Marsikatero zanimivost hranijo naše cerkve. Ali si že bil pri Mariji na Otoku, pri Gospe Sveti, v Podgorjah, na Lisni gori v Podjuni ali pri Sv. Rozaliji nedaleč od Globasnice?

Vidiš, v takem primeru se bo vsak tvojih domačih veselil s tabo mopeda. Saj ob njem ne boš zanemarjal dobre knjige, rad boš pustil moped doma, ko bo treba iti k pevski vaji ali se učiti vlogo za igro. Kadar pa so napovedane fantovske ure, pa boš gledal, da bodo tudi drugi tvoji tovariši radi pohiteli k mladinskemu nauku. Tako boš ti gospodar nad mopedom in ne obratno.

V tem slučaju bosta ti in moped res dobra prijatelja. S tvojimi starši vred sem na vaju ponosen!



Sprejemni izpiti na celovško učiteljsko

Pogoji za sprejem na učiteljsko

Prosilec mora v teku letošnjega koledarskega leta dopolniti 14. leto. Učenec mora imeti v spričevalu ljudske šole, glavne šole ali pa spričevalu nižje srednje šole same pozitivne reče. Učenec mora imeti nadalje dober posluh, biti mora telesno zdrav in brez govornih napak in drugih živčnih obolenj. Ravnateljstvo učiteljske sprejema torej na zavod tudi nadarjene učence iz ljudskih šol.

Izpit je v sledečih predmetih

Najprej polaga učenec izpit iz petja in telovadbe. Obležo za telovadbo morajo učenci prinesiti k izpitu seboj. Le če je potekel izpit v petju in telovadbi v redu, more učenec izpit iz nemščine in v računstvu pismeno in ustno nadaljevati. Pri izpitu izprašujejo snov četrte glavne šole.

Slovenščina pri sprejemnem izpitu

Učenci in učence z znanjem slovenščine, kateri žele obiskovati od 1. do 5. letnika namesto angleščine obvezno slovenščino in hočejo delati po dovršenem študiju tudi zrelostni izpit v slovenskem učnem jeziku s pravico poučevanja na dvojezičnih šolah, polagajo izpit tudi v slovenščini pismeno in ustno. Učenci se morajo za sprejemni izpit slovenščine pismeno prijaviti.

Prošnji pa morajo dodati od staršev podpisano izjavo, da bodo obiskovali na zavodu obvezno slovenski pouk.

V torek, dne 30. junija 1959 se začnejo ob osmi uri zjutraj na celovškem učiteljskem sprejemnem izpitu. Nadaljujejo se v sredo 1. julija t. l. Učenci in učence morajo oddati svoje prošnje za sprejem najkasneje do 15. junija t. l. v pisarni celovškega učiteljskega. Po omenjenem datumu oddane prošnje ravnateljstvo ne more več upoštevati.

Pisnjeni prošnji je treba priložiti: lastno-ročno pisan življenjepis, rojstni list, domovinski list (Auszug aus der Heimatrolle) ali potrdilo o avstrijskem državljanstvu, zdravniško spričevalo in prepis spričevala zadnjega semestra. Prošnja se mora kolokovati s šestimi šilingi, vsaka priloga pa s šilingom in pol.

Polo za poročilo o učenčevem vedenju (Schülerbeschreibungsbogen Mi 4, Formblatt für den Übertritt in Mittelschulen) dobite v knjigarni Leon v Celovcu. Polo je treba oddati pri vodstvu učenčeve sedanjše šole, od koder jo odpošlje šolsko vodstvo po uradni poti ravnateljstvu celovškega učiteljskega najkasneje do 20. junija t. l. V omenjeni poli naj bi šola navedla tudi provizorične učenčeve končne reče.

JAKOB GOMILŠEK:

Slovenec sem

Slovenec sem!
Tako je mati d'jala,
ko me je dete pestovala;
zatorej dobro vem:
Slovenec sem!

Slovenec sem!
To jasna pamet v glavi,
to v srcu blagi čut mi pravi;
s ponosom reči smem:
Slovenec sem!

Slovenec sem!
Jaz ljubim očetnjava,
gorim za njeno čast in slavo;
kar čutim, to povem:
Slovenec sem!

Slovenec sem!
Od zibel do groba
ne gane moja se zvestoba,
da vsekdar reči smem:
Slovenec sem!

Naša govorica

Vsak izobražen Slovenec mora poznati slovensko govorico, mora nekaj vedeti tudi o slovenskih narečjih. Kaj naj bi vsak bolj ali manj izobražen Slovenec vedel o koroški slovenski govorici?

Najprej to, da je koroška slovenščina prav in pristna slovenska govorica, ne nekaka mešanica, za kakršno bi jo nekateri radi razglasili. Res ima koroška slovenščina precej tujih besed, a ima jih tudi kranjska, ima štajerska slovenska govorica. Tudi romunščina ima mnogo slovanskih besed, a zato vseeno ne neha biti rumunščina.

Drugič: koroška slovenščina je lepa, blagoljubna govorica. Seveda se človeku, ki jo prvič sliši, zdi v začetku malo tuja, ne navadna, a tako se nam godi pri vsakem narečju, ki ga nismo navajeni. Kmalu pa se koroške slovenske govorice privadiš in začne se ti zdeti lepa, blagoljubna.

Izobražen Slovenec, po rodu Gorenjec, ki je prišel na Koroško in imel priložnost, da se je dodobra seznanil s koroško slovenščino, kakor se govori v južnem delu Koroške, je zapisal: »Ko sem prišel v Korotan med slovensko ljudstvo, sem razumel takoj v par dneh vse. Seveda je nekaj tipičnih koroških besed, ki so pa deloma pristno slovenske, deloma nemškega izvora. Bil sem prav na slovensko-nemški narodni meji, pa se mi je zdela slovenska govorica lepa, blagoljubna, mnogo lepša in pravilnejša kot n. pr. gorenjsčina. Lahko rečem, da je na Gorenjskem več nemških besed med ljudstvom nego v omenjenem kraju. Našel sem na Koroškem med ljudstvom več pristnih staroslovenskih besed, ki so na Kranjskem v ustnem običevanju ne-

poznane in se rabijo samo v pismenem jeziku. Če izločimo nemške besede, pa imamo na Koroškem klasično staro, pristno slovenščino.

Popolnoma resnične in pravilne so torej besede, ki jih je zapisal pisatelj Finžgar v Mohorjevem koledarju za Koroško za leto 1931: »Noben narečje nima toliko lepih, živih, posebnih slovenskih besedi, kot vi, koroški Slovenci!«

Nemci pogosto trdijo: Koroški Slovenci ne razumejo pismene slovenščine. A tudi Nemec se šele v šoli nauči pismene nemščine! Vzemite Nemcem nemške šole in videli boste, da ne bodo razumeli literarne nemščine. — Brez dvoma je tudi, da se nemška narečja neprimerno bolj razlikujejo med seboj, nego se razlikujejo med sabo slovenska narečja. Le vzemite alemansko narečje, ki se govori po Švici in na Predarlskem, ali pa »Plattdeutsch« in mnoga druga nemška narečja. Koroška slovenska govorica se mnogo manj razlikuje od izven-koroške slovenske govorice, nego se razlikujejo med seboj razna nemška narečja! To so dejstva!

In tretjič: Na Koroškem se ne govori enotno slovensko narečje. Podjunska narečja ima štajerski naglas, ki je bistveno različen od kranjskega, rožanskega ali ziljskega. In izgovarjava samoglasnikov! Poslušaj Prleka in Podjunčana in takoj boš zasledil sličnost naglasa in izgovorjave samoglasnikov. Podjuna po govorici pripada Spodnji štajerski. — Rožanski in ziljska slovenska govorica pa imata zelo mnogo sličnosti s sosednjim gorenjskim narečjem. In izgovarjava črke »k«: Podjunčan pravi: kje, kita, kihati, kidati itd., Rožan

in Ziljan pa: čej, čita, čihati, čidati itd., torej podobno kakor Gorenjec.

Pa jezikoslovna razmotrivanja bi vodila predaleč. Tudi naša govorica ni nastala slučajno, marveč ima za seboj tisočleten razvoj. Naše delo in življenje, naša zemlja in še naši sosedje so jo oblikovali, veliki naš Janežič je vzel njena glavna pravila za osnovo svoje slovenske slovnice, v tisočih pravičih, pesmi in povestih je svojo govorico proslavil naš rod sam. Zato nam bo tudi v bodoče dragocena svetinja, katero bomo čuvali kot svojo najdražjo lastnino in izročilo.

Veselje do dela

Ali bo len fant kdaj koristen član človeške družbe? Kaj bo mladina, ki je lahko komiselna in se boji vsakega dela, mogla graditi domovino? Kdor dela mlad samo, kolikor ga ravno primorajo, kako bo vršil svoje dolžnosti, če postane samostojen gospodar?

In vrh tega je lenuh človek, ki muči pravzaprav samega sebe in je svoj lastni rabelj. Kdor ima vse, kar rabi, ki mu vse želje bero tako rekoč iz oči, ki mu je življenje nekaka »Indija Koromandija«, torej dežela sanj, živi pomilovanja vredno življenje. Med delom po bliskovo mineva čas, brezdelnemu pa potekajo prepočasno celotne minute. Postopanje je človeku največja muka.

Kaj manjka takemu človeku? Veselje do dela, ki ga pridobiš s samopremagovanjem in vztrajnostjo.

Kakšen blagoslov je delo, ve samo, kdor je dolgo časa — recimo zaradi hude bolezn — bil obsojen na brezdelje. Kazen jetnikov lahko izpremeni v neznosno muko, če jim odtegneš delo in morajo po cele ure, dni in tedne sedeti brez dela v celici. Človek bi znorel.

Rimski cesar Septimij Sever je leta 211 ležal na smrt bolan v Britaniji. Vstopil je poveljnik, da bi zvedel za geslo armade. »Laboremus!« — »Delajmo!« odgovori cesar. Vedel je, da se dolžnost in življenje rodita istočasno in da je dolžnost konec šele tedaj, ko nas zabijejo v krsto.

Brez dela je življenje prazno. Duh lenega človeka postane omahljiv in volja mu opeša. Prav delo je neprestani napor, ki zlasti krepi voljo. Delo, ki ga opravljamo z veseljem in ki se vanj poglabimo z vso dušo, nam celo pomore, da pozabimo na manjša telesna neugodja (zobobol itd.).

Rad bi videl, ko bi postopali in lenuhi med dijaki vsaj enkrat resno razmišljali, kako velika odlika je zanje, da se smejo učiti. Drugim fantom, ki so rokodelci, je treba že zgodaj iti za zaslužkom; delati morajo pri stroju, v delavnici, na polju in veliko zanimivih stvari jim ostane vedno nepoznanih; pred teboj pa vstajajo, kadar se učiš ali bereš, junaki iz tisočletnih grobov; veliki misleci se pogovarjajo s teboj; svetovno znani pesniki ti bero svoja dela; spomeniki zdavnaj izumrlih narodov se dvigajo pred tvojimi očmi; načrti in misli največjih mož ožive pred teboj. Kdor pa nima prilike za učenje, vsega tega ne bo zvedel nikoli. Slišiš o čudežnem življenju v morski globini, slišiš o velikosti silno oddaljenih zvezd in o veličastnih zakonih narave. Kako hvaležen bi moral biti, da se smeš učiti!

Res vestnega učenca navdaja to veselje in se ne uči, ker se mora, temveč rado-voljno in kolikor more.

POSLEDICE INDUSTRIALIZACIJE

Londonski vseučiliški profesor Fogg je zapisal, da bi na mestu, kjer raste danes ena sama, lahko uspevalo kar 25 rastlin, če bi bilo dovolj ogljikovega dvokisa. Tega pa je več kot preveč v dimu tovarn. Treba bi bilo torej napeljati na polja ogromne količine dima, ki se dan na dan vali iz tovarniških dimnikov, odstraniti nekatere škodljive primese in dosegli bi petindvajsetkratni pridelek.

Če bi se industrializacija razvijala s takim zagonom kakor doslej, bo do leta 2000 količina ogljikovega dvokisa v zraku za dvajset odstotkov večja. Toliko bolj za rastline, toda toliko slabše za nas! Ogljikov dvokis namreč vsrkava toploto, ki jo izžareva zemlja. Ob tolikšni množini tega plina pa zemlja ne bi več oddajala toplote, ker bi jo ta zadrževal. To pomeni, da bi se ledeni »kapi« okoli tečajev stopili in bi se morska gladina dvignila. Torej nov vesoljni potop!

(Dalje prihodnjič)

Spomin na 14. april 1958

(Nadaljevanje s 2. strani)

čez nekaj časa pride za menoj stražar, me pokliče po imenu in reče, da hoče poveljnik taborišča govoriti z menoj. Nemalo sem se nad tem začudil. Kaj neki hoče poveljnik z menoj?

Ko pa prestopim vrata taborišča, pa pride z ene strani moj brat in mi pravi po slovensko: „Vidiš, tu so teta z otroki, mama ležijo onemogli in skoraj brez zavesti na slami v baraki, tvojo ženo pa sedaj zaslišujejo gestapovci.“ Od nekod se je tedaj pojavil poveljnik taborišča, SS-ovski oficir, ter me vprašal, kaj iščem tu? Odgovoril sem mu, da bi to moral jaz njega vprašati, saj me je on dal poklicati sem. In kaj dela moja družina tukaj?

Možu je sapo zaprlo, a čez nekaj časa mi je dejal, da naj po kratkem obisku zapustim taborišče. Tedaj sem mu pa zabrusil: »Kjer je moja družina, tam ostanem tudi jaz!«

Počasi sem se začel ozirati okrog sebe in spoznal sem, da sem sredi naših ljudi od Brda na Zilji do Pliberka v Podjuni, od Sel pod Košuto pa do visokih Djekš, iz vseh dolin in gora so navozili skupaj naše družine, da na ta način »naredijo deželo nemško«. Pred nikomur se niso ustavili, ne pred dojenčkom, ne pred bolnikom. Tudi ni nič pomagalo, da je družinski oče ali sin vsak dan izpostavljali svoje življenje za državo na tej ali oni fronti.

Tako je bilo moje srečanje z družino na mojem prvem vojaškem dopustu dne 14. aprila 1942.

Noč je bila težka in dolga. V barakah si slišal krik, jok, šepet kletev in molitev. Na slami smo se stiskali ter drgetali v mrazu, kajti noč je bila hladna, obleka pičla, odej pa sploh ne.

Taborišče so razsvetljevali mogočni žarometi, podvojene straže so neprenehoma krožile ter pazile, da ne bi kdo pobegnil. Ko se je zaskoval nov dan, smo se zbrali »nemški« vojaki, to je tisti, ki smo bili v vojaški uniformah, ter odšli v mesto na vojaško poveljstvo, da se pritožimo. Bili so tam jako prijazni z nami in nam obljubili, da bodo vse storili za nas in naše družine, obenem so pa nam svetovali, da naj v nobenem primeru družin ne zapustimo. Kamor koli jih bodo peljali, naj gremo z njimi.

Tako smo v noči 15. aprila nastopili tisto žalostno potovanje proti severu. V starih vagonih, kjer je pihalo od vseh strani vso noč, tako, da se nisi mogel ogreti. Marsikdo si je takrat nabral revmatizem ali kako drugo bolezen, ki ga je spravila na bolniško posteljo ali pa celo v prerani grob.

Na večer 16. aprila smo prispeli na cilj. Prve vagona so odklopili za Hesselberg, druge za Hagelbüchah in tretje za Schwarzenberg, nekaj pa za Frauenmaurach. To so bile postaje našega križevega pota, ki je trajal polna tri leta in tri mesece.

Pa vse to je minilo. Ko danes večkrat hodim po žrelski cesti, se mi oko ustavi na že napol razpadlih barakah, v katerih pa še danes, celih 15 let po koncu vojne, žive ljudje, družine, ki jih je bil znoreli »firer« zapeljal »Heim ins Reich«. Še danes živijo tam, kjer se je začelo naše trpljenje tistega spomladanskega dne 14. aprila 1942, oni še naprej okušajo bridko usodo brezdomstva. Nisem maščevalen človek in trpljenja ne privoščim nikomur. Toda naš narod ima prav, ko pravi: »Božji mlini meljejo počasi, a gotovo«.

J. T.

Narava in njena čudesa

(Nadaljevanje s 3. strani)

Te ose sicer ne spravljajo lovskega plena — gre navadno za muhe, hrošče in majhne pajke — za zimo, ampak za prehrano svojega zaroda. V trenutku namreč, ko se naraščaj izleže, že najde poleg sebe izdaten mesni obrok. Tako se mati reši skrbi za svoje številne potomce. Ta mesni obrok, na primer muha, leži nepremično, vendar ima v sebi še vedno iskro življenja, kajti muha je postala žrtev premišljenega napada. Stara osa jo je nekega dne ujela. Mala lovka je svoj običajno večji plen hitro obvladala, njeni vbodi so predrlji mušje telo in naenkrat je bila žrtev ohromljena. Ni mogla premakniti nobenega uda in brez odpora se je morala pustiti osi zavleči v njeno gnezdo, kjer jo je mala roparica položila v že pripravljeno celico. Osi je prirojen nenavaden naravni nagon, da zna z dobro pomerjenimi vbodi v tiste živčne vozle, ki služijo premikanju, svojo žrtev

ohromiti, ne da bi jo pri tem usmrtila. Ose poznajo anatomijo uplenjenih živali boljše kot katerikoli zoolog. Vzrok, da se razne oseje vrste specializirajo na popolnoma določene živalce, je s tem, da so živčni centri, ki jih je treba uničiti, na primer pri muhi popolnoma drugače urejeni kot pri hroščih ali pajkih. Zato je treba včasih vbosti med prsni in obročni drugič spet v zadek. Ker pa vsaka vrsta osi lovi vedno iste žuželke, zelo točno ve, kam je treba pitiči, in je zato vsaka pomota izključena. Tako leži ohromljena žuželka živa nepremično lahko do šest tednov v ječi, dokler se ne izleže mala osa, ki se začne ž njo hraniti.

Naš način konzerviranja mesa z nizko temperaturo je pač bolj človeški, toda v naravi ni ravno človek merilo vseh stvari, razen tega pa domnevamo, da pri žužkah občutek bolečine razmeroma ni tako razvit kakor pri ljudeh.

Reja prašičev se še vedno izplača

(II. del)

Krmljenje brijih svinj v zimskem času

V prvi polovici brejosti, to je do 2 mesecev, dajemo navadno krmo in sicer: pomije iz kuhinje, malo kuhanega krompirja ali tudi siliranega, surovo korenje, peso, poljsko kolerabo, silosno krmo, deteljni ali seneni drobir (drob) in otrobe.

V drugi polovici brejosti, ko mladiči vsak dan rabijo več dobre — močne krme, pa še 1 do 2 kg ječmena ali nekaj manj ječmena in nekaj ovsa zraven. Če je doma dovolj deteljnega in senenega drobirja-droba, ni vredno kupovati otrobe, ker imajo le majhno krmilno vrednost.

V poletnem času in v prvi polovici brejosti pa dovolj mlade trave ali detelje in pomije. Proti jeseni, kjer imajo na polju buče, jih sme dobiti odrasla svinja 10 do 12 kg na dan in 1.50 kg ječmena.

V drugi polovici pa do 2 kg ječmena in med pomije nekoliko krompirja. Ječmen je boljše, debelo šrotan-zmlet kot cel.

Tako bo visoko breja žival na teži pridobila in v telesu ohranila zalogo hranilnih snovi za čas dojenja. Med krmo je treba dati žličko živinske soli, ki pospešuje prebavo, — malo zmletih kosti, leso oglje ali zdrobljen premog. Vse to je potrebno tudi za rast in utrjevanje kosti.

Vitamine, ki pomagajo pri prebavi hrane in zadržujejo rudninske soli v telesu, dobivajo živali v korenjstvu, travi, detelji, paši, senenem drobirju, ječmenu itd.

3 do 4 dni pred prasenjem in približno toliko po njem pa dajemo svinji lahko prebavljivo, tekoče-kašasto krmo.

Pri porodu skrbimo, da je vse snažno pometeno v koč in nastlano s suho slamo in da je med porodom v hlevu mir. Gnoj pokidamo prej tudi od drugih svinj in s krmljenjem počakamo, v kolikor je mogoče izvedljivo. Pri porodu pa le pomagajmo vsaj v toliko, da svinja mladiče ne pohodi ali ne poleži. Lahko jih tudi za ves čas poroda damo v primerno globoko košaro ali »kisto« v suho slamo, da ima žival mir med kotenjem. Predno damo mladiče materi, moramo s posebnimi kleščami na zgornji in spodnji čeljusti ob strani odščipniti po dva zoba, da v boju za boljše seske ne ranijo vime. Vsled teh bolečin jih svinja ne bo pustila k vimenu, jim ne bo dala piti.

Že drugi teden damo mladičem v njihov kotec, v nizko korito malo popražene ječmena, da se nanj navadijo. Jesenski ječmen ima večjo redilno vrednost, jari pa je bolj mehak za mlade zobčke. Istočasno jih začnemo navajati na kravje mleko, ki ga dajemo 3 krat na dan, še toplo takoj po

molži. V posebno koritce ga vlijemo samo toliko, kolikor ga bodo popili v 5 do 10 minutah, ostanek takoj odnesemo in korito dobro pomijemo ter, če mogoče na soncu osušimo.

Dokler so mladiči pri materinem mleku, jih damo kastrirati, ker v tem času to operacijo najlaže prebolijo.

Do šestega tedna jih naučimo jesti in obenem počasi odstavljamo. Vsak teden morajo dobiti več priboljškov in kravjega mleka. Poleti jih pustimo vsak dan v pašnik in na sonce, kjer se utrdijo. Sicer jim pa tudi v korito dajemo deteljo, dobro travo, pozimi nastrgano korenje, poljsko kolerabo, med dobro pripravljene pomije tudi malo krompirja — poleg močnih krmil: ječmenovega šrota in ribje moke, rudninske soli itd. Dobiti morajo vedno dovolj in ostanke je treba sproti pobrati iz korita, ker pokvarjene jedi vzamejo apetit tudi prašičem. Krma mora biti gosta in posebno odstavljenecem dajemo za pijačo sveže posneto mleko. Na ta način se žival nauči jesti pravilno. Kjer pa dajejo redke pomije, svinja vedno nekaj išče v njih ali samo pije. Mladiči pri jedi morajo tako jesti, da kar ušesa odsakujejo. Tak prašič bo najbolje uspeval. Ko bo star 5 mesecev, bo tehtal desetkrat toliko, kolikor je star, to je: vsaj 50 kg in več, kar je odvisno od pravičnega krmljenja. Kjer pri odstavljenih štedijo, velja pregovor: »Pri mladiču zamujeno, nikdar več nazaj dobljeno!«

Pitanje mladih prašičev — na meso. Ko jih damo v pitanje, je dobro, da so vsaj 65 kg težki, zdravi, ječši in rastni. Ko bodo stari 7 do 8 mesecev, bodo že od 100 do 120 kg težki. Ravno v tej starosti, ko je najbujnejša rast, je za 1 kg prirastka na teži treba manj krme kot pri odraslem mladiču. Za ta način pitanja je potreben v glavnem ječmen, krompir in 10 do 15 dkg ribje moke. V taki krmi je dovolj za rast potrebnih beljakovin. Kot pijačo pa posneto mleko. Pri takem krmljenju je meso sočno in lepo preraslo z mastjo. Med ječmenov šrot je dobro dati eno petino koruznega šrota in približno toliko dobrih pšeničnih otrobov, ribje ali mesne moke ter krmilnih soli, da dobi vsak pitavec vse snovi v polni meri. Vitamine pa dobijo v veliki meri v sveži — zeleni krmi. V glavnem urejujejo prebavo krme in zadržujejo v telesu za prebavo, rast in utrjevanje kosti potrebne rudninske soli. Od vseh vrst vitaminov je važno vedeti, da se vitamin D dela v telesu pod vplivom sončnih žarkov. Zato slabotne in rahitične prašičke imejmo zunaj na soncu in ne v vlažnih temnih hlevih.

Filmska ocena

ZNANKI ZA OCENO FILMOV: I = priporočljiv za vse; Ia = priporočljiv za odrasle in zrelejšo mladino; II = za vse; III = za odrasle in zrelejšo mladino; IV = le za odrasle; IVa = za odrasle s premislekom; IVb = za odrasle z resnim premislekom; V = odsvetujemo; VI = odklanjamo; + ga priporočamo; ++ film je res vreden, da si ga ogledamo.

BOROVLJE

Sobota, 18. IV.: Alle Sünden dieser Erde (IVb) Nedelja, 19. 4.: Heimatlos (IVb). — Torek, 21. 4.: Die grosse Sünde (IV). — Četrtek, 23. 4.: Farm der Verfluchten (IV).

BISTRICA V ROŽU

Sobota, 18. 4.: Haie greifen an (III). — Nedelja, 19. 4.: Wetterleuchten um Maria (IV). — Sreda, 22. 4.: Tag ohne Ende (IV).

ŠT. JAKOB V ROŽU

Sobota in nedelja, 18. in 19. 4.: Verdammt in alle Ewigkeit (IVa). — Sreda, 22. 4.: Plünderung Roms (V).

DOBRLA VES

Sobota in nedelja, 18. in 19. 4.: Der kühne Schwimmer vom Alpensee (IVa). — Sreda, 22.: Der Stolz der Kompanie (IVa).

SINCA VES

Sobota in nedelja, 18. in 19. 4.: Treffpunkt Hongkong (IVb). — Sreda, 22. 4.: Der Mann von Del Rio (IV).

IGRA V ŠMIHELU

V Šmihelu pri Pliberku v nedeljo dne 19. aprila 1959 ob 3. uri popoldne pri Šercerju igra »Dekle z biseri«. Igra slovensko prosvetno društvo Dobrla ves.

Pismo iz Roža

Kako daleč so posamezne družine oz. osebe v narodnem oziru že zastrupljene, nam kažejo naslednji slučaj: V naši vasi, namenoma je nočemo imenovati, je živel kmet, zaveden Slovenec, ki je bil tudi umen čebelar, bil je vseskozi poštenjak in obče spoštovan. Leta 1912 pa mu umrje nenadoma komaj 25 let star sinko, ki ga je oče zelo ljubil in ga je bil namenil za svojega namestnika. Oče je sinu postavil lep nagrobni spomenik s slovenskim napisom. Bil je takrat najlepši na našem pokopališču. Po približno 20 letih pa je umrl tudi oče in vojna je pobrala tudi drugega sina-naslednika tega posestva. Tako počivajo poleg prvega sina tudi oče, mati in drugi sin. In še danes sameva na spomeniku samo slovenski napis za prvega sina. Ker nemški napis poleg slovenskega ne bi bil na mestu, po drugi strani pa si potomci prvega slovenskega napisa le niso upali odstraniti in ga nadomestiti z nemškim, so očeta, mater in drugega sina pokopali — brez napisa.

Vendar vsi niso taki! Bil je posestnik in pristna, neupogljiva slovenska korenina, enako tudi njegova žena. Vzgojila sta velike otroke v slovenskem duhu, toda čas je tudi tem otrokom vzel narodno zavest. Naslednik pa je le postavil očetu in materi lep nagrobni spomenik s slovenskim napisom, torej je spoštoval očeta in mater tudi preko groba.

Pa še en slučaj bomo navedli, ki kaže, kam vede hujskanje k nestrpnosti. Neka gostilničarka, ki ji je zibelka tekla na Gurah, se je pred tuji hudobala nad našim g. župnikom, češ da je »nacionalist«, ker pri pogrebih moli in pridiga slovensko. Dejala je, da je ona sicer tudi »bindišarka«, slovensko pa da ne zna oz. ne razume. — Resnici na ljubo pa ugotavljamo, da naš g. župnik moli pri pogrebih tudi nemško, če kdo to zahteva; ako pa umrje kak Nemec pa moli nemško; da pomoli nazadnje tudi očenaš slovensko za blagor duše pokojnega, je pa tudi prav, kajti večina pogrebcev so Slovenci in vsi ne znajo nemških molitev. Vsi farani vedo to, morda samo dotična gospa tega ne ve ali noče vedeti. Gotovi ljudje se ne zavedajo, da ne živimo več v času nacističnega nasilja »Kärntner, sprich deutsch« ko se je človek bal javno govoriti svoj materin slovenski jezik. Poudariti hočemo še to, da ni naš namen, da bi koga žalili ali kritizirali nagrobni napisov, kajti to je stvar posameznika kako počasti umrle svojce. Pač pa smo gmenili te primere, da javnost zve, kakšne bridke sadove rodi ponemčevanje.

»Božji bankir« je šel v konkurz, poročajo iz Italije. Ta priimek se je prijel nekega Giovanbattista Giuffrèja, ki si je izmislil nov način bančnega poslovanja. Izvabljal je iz ljudi denar s tem, da jim je obljubljal 100-odstotne obresti. Svoje obljube je nekaj časa res izpolnjeval s tem, da je namerjal vedno nova posojila pri lahkovernih ljudeh, ki bi radi v kratkem času in na lahek način svoj denar podvojili. Mož je bil tudi zelo radodaren do revežev in je po revnih župnijah gradil zavetišča za

Ali ste že plačali naročnino?

starce in siromake, da si na ta način pri ljudeh ustvari ugled in zaupanje. Uspelo mu je tudi dobiti denar od ameriških dobrodelnih ustanov. Res se mu je posrečilo na ta način nagrabiti milijarde lir, s čem so seveda njegovi dolgovci samo rastli in »božji bankir« je vedno pogostejše bil v zadregi za denar pri izplačevanju obresti ter vračanju posojil. Končno se je za zadevo začel zanimati finančni urad in nastal je velik škandal, ki je Giuffrèju spodrezal tla, kajti nihče mu ni hotel več posoditi ene same lire. Tako je neizbežno prišel polom in konkurz.

SLOVENSKE ODDAJE V RADIU

PONEDELJEK, 20. 4.: 14.00 Poročila, objave. Pregled sporeda. — Za našo vas. — 17.55 15 minut z Veselim planšarji. — TOREK, 21. 4.: 14.00 Poročila, objave. — Rdeče, rumeno, zeleno. — SREDA, 22. 4.: 14.00 Poročila, objave. — Kar želite, zaigramo. — ČETRTEK, 23. 4.: 14.00 Poročila, objave. — Iz koroške književne delavnice. — PETEK, 24. 4.: 14.00 Poročila, objave. — Iz domačih gajev: Koroška poje in igra. — SOBOTA, 25. 4.: 9.00 Od pesmi do pesmi — od srca do srca. 18.15 Glejte, že sonce zahaja (5).